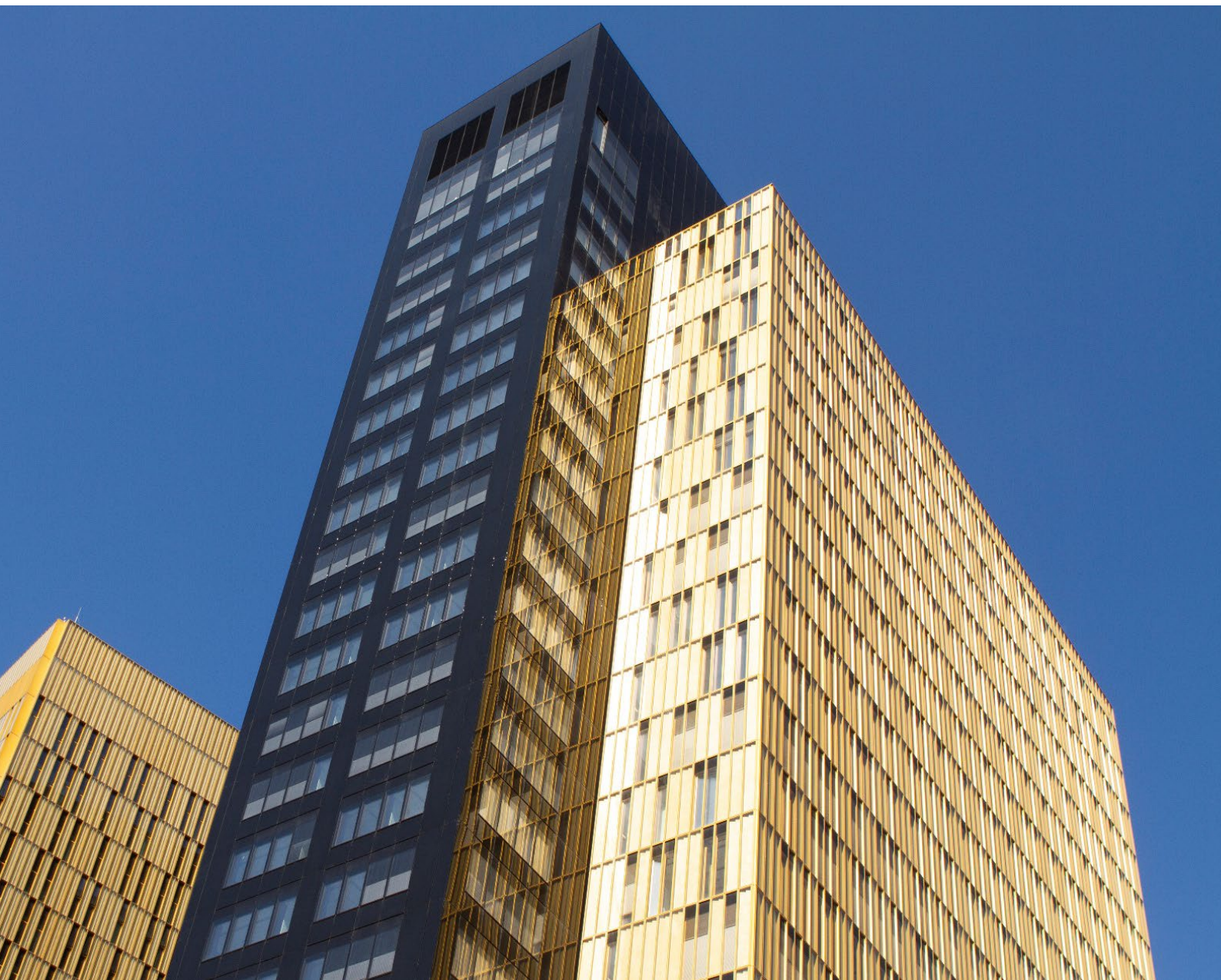

Dokument Tematiku

Azzjonijiet għad-danni għall-ksur
tad-dritt tal-kompetizzjoni taħt id-Direttiva 2014/104/UE
(*"Private enforcement"*)

Werrej

LISTA TAL-ATTI KOPERTI.....	6
I. KAMP TA' APPLIKAZZJONI TAD-DIRETTIVA 2014/104	7
1. Kamp ta' applikazzjoni ratione materiae.....	7
2. Kamp ta' applikazzjoni ratione temporis.....	13
2.1. Dispożizzjonijiet sostantivi tad-direttiva	13
2.1.1. Dispożizzjonijiet li jirregolaw it-terminu ta' preskrizzjoni tal-azzjonijiet għall-kumpens	13
2.1.2. Dispożizzjonijiet li jistabbilixxu preżunzjoni inkonfutabbli dwar l-eżistenza ta' ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni.....	17
2.1.3. Dispożizzjonijiet li jistabbilixxu preżunzjoni konfutabbli dwar l-eżistenza ta' dannu li jirriżulta minn akkordju.....	18
2.2. Dispożizzjonijiet mhux sostantivi tad-direttiva.....	19
2.2.1. Dispożizzjonijiet intiżi li jagħtu lill-qrati nazzjonali l-possibbiltà li jordnaw il-produzzjoni ta' provi.....	19
2.2.2. Dispożizzjonijiet li jirregolaw il-kwantifikazzjoni tad-dannu.....	23
2.3. Applikazzjoni ratione temporis tad-dispożizzjonijiet tad-direttiva li jafferimaw mill-gdid il-ġurisprudenza eżistenti.....	24
II. ENTITAJET RESPONSABBLI GĦALL-KUMPENS TAD-DANNU.....	25
III. PRODUZZJONI TA' PROVI FIL-PROCEDURI NAZZJONALI	29
1. Ordni għal produzzjoni ta' provi li jinsabu fil-pussess tal-konvenut jew ta' terz	29
2. Ordni għal produzzjoni ta' provi fil-preżenza ta' procedura pendenti quddiem il-Kummissjoni.....	31
3. Obbligu għall-awtur tat-talba għal ordni li jissostanzja l-plawżibbiltà tat-talba għad-danni tiegħu.....	33
4. Limiti għall-produzzjoni ta' provi li jinsabu fil-fajl ta' awtorità tal-kompetizzjoni: dikjarazzjonijiet magħmula sabiex tinkiseb il-klemenza u sottomissjonijiet għal riżolviment	36
IV. STIMA TAD-DANNU	38
V. SISTEMA TAT-TERMINI TA' PRESKRIZZJONI.....	39
VI. MODALITAJET GĦALL-EŻERĊIZZJU TAD-DRITT GĦALL KUMPENS QUDDIEM IL-QRATI NAZZJONALI – OSSERVANZA TAL-PRINĊIPJI TA' EKWIVALENZA U TA' EFFETTIVITÀ	47

Introduzzjoni

Sabiex tiġi ggarantita l-effettività sħiħa tal-Artikoli 101 u 102 TFUE, u b'mod partikolari l-effett utli tal-projbizzjonijiet previsti minnhom, il-Qorti tal-Ġustizzja tal-Unjoni Ewropea stabbilixxiet, permezz ta' żewġ sentenzi mogħtija fl-2001 ¹ u fl-2006 ², id-dritt għal kumpens sħiħ ta' kull persuna fiżika jew ġuridika li tkun ġarrbet dannu kkawżat minn ksur ta' dawn id-dispożizzjonijiet. Fil-ġurisprudenza sussegwenti tal-Qorti tal-Ġustizzja, il-kundizzjonijiet li jikkostitwixxu dan id-dritt għal kumpens ġew ippreċiżati u rfinati.

Peress li l-qrati nazzjonali għandhom ġurisdizzjoni sabiex jieħdu konjizzjoni tat-talbiet għal kumpens għad-dannu kkawżat minn ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni tal-Unjoni, huwa l-ordinament ġuridiku intern ta' kull Stat Membru li għandu jistabbilixxi l-modalitajiet għall-eżerċizzju tal-imsemmija talbiet, konformement mal-prinċipju ta' awtonomija proċedurali. Madankollu, peress li din l-awtonomija għandha l-limiti tagħha fl-osservanza tal-prinċipji ta' ekwivalenza u ta' effettività, il-Qorti tal-Ġustizzja stabbilixxiet ukoll rekwiżiti minimi f'dan ir-rigward.

Filwaqt li tibbaża ruħha fuq din il-ġurisprudenza tal-Qorti tal-Ġustizzja, id-Direttiva 2014/104 ³ tafferma mill-ġdid, minn naħa, id-dritt għal kumpens sħiħ għad-danni kkawżati minn ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni tal-Unjoni u testendi, min-naħa l-oħra, dan id-dritt għall-ksur tad-dritt nazzjonali tal-kompetizzjoni meta dan ikun applikabbli konformement mal-Artikolu 3(1) tar-Regolament Nru 1/2003 ⁴.

Mil-lat proċedurali, id-Direttiva 2014/104 tipprevedi ċertu numru ta' regoli intiżi sabiex jarmonizzaw il-modalitajiet għall-eżerċizzju tad-dritt għal kumpens quddiem il-qrati nazzjonali. Barra minn hekk, diversi dispożizzjonijiet tagħha huma intiżi li jallinjaw ir-rikorsi għal kumpens għad-dannu kkawżat minn ksur tar-regoli tal-kompetizzjoni (*private enforcement*) u l-implimentazzjoni pubblika tal-imsemmija regoli mill-Kummissjoni Ewropea u mill-awtoritajiet nazzjonali tal-kompetizzjoni (*public enforcement*).

Fl-aħħar nett, id-Direttiva 2014/104 tipprevedi dispożizzjonijiet dwar l-applikazzjoni *ratione temporis* tal-artikoli tagħha.

Dan id-dokument jagħti ħarsa ġenerali tal-ġurisprudenza tal-Qorti tal-Ġustizzja dwar l-interpretazzjoni tad-dispożizzjonijiet tad-Direttiva 2014/104 u jippreżenta, barra minn hekk, is-sentenzi *Skanska Industrial Solutions et* ⁵ u *Sumal* ⁶, li jipprovdu preċiżazzjonijiet importanti dwar l-identifikazzjoni tad-debitur tal-azzjoni għall-kumpens għad-dannu

¹ Sentenza tal-20 ta' Settembru 2001, *Courage u Crehan* (C-453/99, [EU:C:2001:465](#)).

² Sentenza tat-13 ta' Lulju 2006, *Manfredi et* (C-295/04 sa C-298/04, [EU:C:2006:461](#)).

³ Direttiva 2014/104/UE tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tas-26 ta' Novembru 2014 dwar ċerti regoli li jirregolaw l-azzjonijiet għad-danni skont il-liġi nazzjonali għall-ksur tad-dispożizzjonijiet tal-liġi tal-kompetizzjoni tal-Istati Membri u tal-Unjoni Ewropea (ĠU 2014, L 349, p. 1).

⁴ Regolament tal-Kunsill (KE) Nru 1/2003 tas-16 Diċembru 2002 fuq l-implimentazzjoni tar-regoli tal-kompetizzjoni mnizzlin fl-Artikoli 81 u 82 tat-Trattat (ĠU Edizzjoni Speċjali bil-Malti, Kapitolu 8, Vol. 2, p. 205).

⁵ Sentenza tal-14 ta' Marzu 2019, *Skanska Industrial Solutions et* (C-724/17, [EU:C:2019:204](#)).

⁶ Sentenza tas-6 ta' Ottubru 2021, *Sumal* (C-882/19, [EU:C:2021:800](#)).

kkawżat mill-ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni tal-Unjoni. Għalkemm dawn is-sentenzi ewlenin jiddeterminaw l-entitajiet responsabbli għall-kumpens fid-dawl tad-dritt primarju, il-preċiżazzjonijiet ipprovduti fuq dan il-punt jibqgħu fundamentali għall-implimentazzjoni tal-azzjonijiet għad-danni li jaqgħu taħt id-Direttiva 2014/104.

Min-naħa l-oħra, il-ġurisprudenza preċedenti għad-dhul fis-seħh tad-Direttiva 2014/104 li, essenzjalment, giet affermata mill-ġdid minn din tal-aħħar, ma hijiex riprodotta f'dan id-dokument. Dan lanqas ma jkopri l-ġurisprudenza li tirrigwarda l-kwistjonijiet ta' interpretazzjoni tar-regoli ta' ġurisdizzjoni u ta' determinazzjoni tal-post ta' materjalizzazzjoni tad-dannu ⁷ li jinsabu fir-Regolamenti Nru 44/2001 ⁸ u Nru 1215/2012 ⁹.

Id-dokument jieħu inkunsiderazzjoni l-ġurisprudenza sal-1 ta' Marzu 2026.

⁷ Sentenzi tal-21 ta' Mejju 2015, CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, [EU:C:2015:335](#)); tal-24 ta' Ottubru 2018, Apple Sales International *et* (C-595/17, [EU:C:2018:854](#)); tad-29 ta' Lulju 2019, Tibor-Trans (C-451/18, [EU:C:2019:635](#)); tal-15 ta' Lulju 2021, AB Volvo *et* (C-30/20, [EU:C:2021:604](#)); tal-11 ta' Novembru 2021, Stichting Cartel Compensation u Equilib Netherlands (C-819/19, [EU:C:2021:904](#)); tal-4 ta' Lulju 2024, MOL (C-425/22, [EU:C:2024:578](#)); u tat-2 ta' Diċembru 2025, Stichting Right to Consumer Justice u Stichting App Stores Claims (C-34/24, [EU:C:2025:936](#)).

⁸ Regolament tal-Kunsill (KE) Nru 44/2001 tat-22 ta' Diċembru 2000 dwar ġurisdizzjoni u rikonossiment u eżekuzzjoni ta' sentenzi f'materji ċivili u kummerċjali (ĠU Edizzjoni Speċjali bil-Malti, Kapitolu 19, Vol. 4, p. 42).

⁹ Regolament (UE) Nru 1215/2012 tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tat-12 ta' Diċembru 2012 dwar il-ġurisdizzjoni u r-rikonossiment u l-eżekuzzjoni ta' sentenzi fi kwistjonijiet ċivili u kummerċjali (ĠU 2012, L 351, p. 1).

Lista tal-atti koperti

Direttiva 2014/104/UE tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tas-26 ta' Novembru 2014 dwar ċerti regoli li jirregolaw l-azzjonijiet għad-danni skont il-liġi nazzjonali għall-ksur tad-dispożizzjonijiet tal-liġi tal-kompetizzjoni tal-Istati Membri u tal-Unjoni Ewropea (ĠU 2014, L 349, p. 1).

I. Kamp ta' applikazzjoni tad-Direttiva 2014/104

1. Kamp ta' applikazzjoni ratione materiae

Sentenza tal-20 ta' April 2023, Repsol Comercial de Productos Petrolíferos (C-25/21, [EU:C:2023:298](#))¹⁰

“Rinviju għal deċiżjoni preliminari – Kompetizzjoni – Restrizzjonijiet vertikali tal-kompetizzjoni – Artikolu 101(1) u (2) TFUE – Principju ta' effettività – Regolament (KE) Nru 1/2003 – Artikolu 2 – Direttiva 2014/104/UE – Artikolu 9(1) – Effett vinkolanti tad-deċiżjonijiet definittivi tal-awtoritajiet nazzjonali tal-kompetizzjoni li jikkonstataw ksur tar-regoli tad-dritt tal-kompetizzjoni – Applikazzjoni ratione temporis u ratione materiae – Azzjonijiet għad-danni u għal nullità għal ksur tad-dispożizzjonijiet tad-dritt tal-kompetizzjoni tal-Unjoni”

Adita b'talba għal deċiżjoni preliminari, il-Qorti tal-Ġustizzja kkonstatat li l-kamp ta' applikazzjoni tad-Direttiva 2014/104 huwa limitat għas-sempliċi azzjonijiet għad-danni ppreżentati għal ksur tar-regoli tal-kompetizzjoni u ma jestendix għal tipi oħra ta' rikorsi li għandhom bħala suġġett ksur tad-dispożizzjonijiet tad-dritt tal-kompetizzjoni.

Permezz ta' deċiżjonijiet tal-11 ta' Lulju 2001 u tat-30 ta' Lulju 2009 l-awtoritajiet Spanjoli tal-kompetizzjoni kkonstataw, essenzjalment, li, billi ffissat, fil-kuntest tar-relazzjonijiet kuntrattwali tagħha ma' ċerti stazzjonijiet tas-servizz Spanjoli, il-prezzijiet ta' bejgħ ta' karburanti lill-pubbliku, Repsol kienet kisret ir-regoli tad-dritt tal-kompetizzjoni. Peress li r-rikorsi intiżi li jikkontestaw dawn id-deċiżjonijiet baqgħu mingħajr eżitu, dawn id-deċiżjonijiet saru definittivi.

Wara l-imsemmija deċiżjonijiet, il-proprietarji ta' stazzjon tas-servizz ipprezentaw quddiem il-Juzgado de lo Mercantil n° 2 de Madrid (il-Qorti Kummerċjali Nru 2 ta' Madrid, Spanja, iktar 'il quddiem il-“qorti nazzjonali”), minn naħa, azzjoni għan-nullità tal-kuntratti ta' provvista esklużivi konkluzi ma' Repsol matul il-perijodu mis-sena 1987 sas-sena 2009 fil-kuntest tal-operat ta' dan l-istazzjon tas-servizz u, min-naħa l-oħra, azzjoni għad-danni intiża sabiex jiġi kkompensat id-dannu allegatament ikkawżat minn dawn il-kuntratti. Għal dan l-għan, huma bbażaw ruħhom fuq dawn l-istess deċiżjonijiet sabiex juru l-eżistenza tal-ksur ikkonċernat.

F'dawn iċ-ċirkustanzi, il-qorti nazzjonali rrilevat qabel kolloxx li, konformement mal-Artikolu 2 tar-Regolament Nru 1/2003, l-oneru tal-prova ta' ksur tal-Artikolu 101 TFUE jaqa' fuq il-parti li tallegah. Issa, hija żiedet li, bħala principju, konformement mal-Artikolu 9(1) tad-Direttiva 2014/104, fil-kuntest ta' azzjoni għad-danni ppreżentata wara deċiżjoni definittiva mogħtija minn awtorità nazzjonali tal-kompetizzjoni, ir-rikorrent jista'

¹⁰ Din is-sentenza hija ppreżentata wkoll fit-Taqsima I.2.1.2 intitolata “Dispożizzjonijiet li jistabbilixxu preżunzjoni inkonfutabbli dwar l-eżistenza ta' ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni”.

jasal jissodisfa l-oneru tal-prova li jaqa' fuqu dwar l-eżistenza ta' ksur, billi juri li din id-deċiżjoni tirrigwarda b'mod speċifiku r-relazzjoni kuntrattwali inkwistjoni.

F'dan il-kuntest, il-qorti nazzjonali staqsiet dwar l-effett vinkolanti tad-deċiżjonijiet tal-awtoritajiet Spanjoli tal-kompetizzjoni f'dak li jirrigwarda l-eżistenza, f'dan il-każ, ta' ksur tar-regoli tad-dritt tal-kompetizzjoni. Barra minn hekk, din il-qorti staqsiet liema konsegwenzi setgħu jinsiltu min-nullità eventwali tal-kuntratti ta' provvista esklużivi konkluzi bejn il-proprietarji tal-istazzjon tas-servizz u Repsol.

Permezz tas-sentenza tagħha, il-Qorti tal-Ġustizzja rrispondiet l-imsemmija domandi u tat deċiżjoni dwar l-applikabbiltà *ratione materiae* u *ratione temporis* tad-Direttiva 2014/104.

Il-kunsiderazzjonijiet tal-Qorti tal-Ġustizzja

Sa fejn il-qorti nazzjonali għamlet riferiment għall-Artikolu 9(1) tad-Direttiva 2014/104, il-Qorti tal-Ġustizzja ppreċiżat li din id-dispożizzjoni setgħet tkun rilevanti għas-soluzzjoni tat-tilwima fil-kawża prinċipali biss jekk din taqa' fil-kamp ta' applikazzjoni *ratione materiae* u *ratione temporis* tagħha.

F'dan ir-rigward, il-Qorti tal-Ġustizzja rrilevat li l-kamp ta' applikazzjoni *ratione materiae* tad-Direttiva 2014/104 huwa limitat għas-sempliċi azzjonijiet għad-danni ppreżentati għal ksur tar-regoli tal-kompetizzjoni u, għaldaqstant, ma jestendix għal tipi oħra ta' rikorsi li għandhom bħala suġġett ksur tad-dispożizzjonijiet tad-dritt tal-kompetizzjoni, bħalma huma l-azzjonijiet għal nullità ppreżentati taħt l-Artikolu 101(2) TFUE.

Sentenza tat-30 ta' Ottubru 2025, FL und KM Baugesellschaft u S (C-2/23, [EU:C:2025:848](#)) ¹¹

“Rinviju għal deċiżjoni preliminari – Kompetizzjoni – Artikolu 101 TFUE – Effett utli – Direttiva 2014/104/UE – Regoli li jirregolaw l-azzjonijiet għad-danni fid-dritt nazzjonali għall-ksur tad-dispożizzjonijiet tad-dritt tal-kompetizzjoni tal-Istati Membri u tal-Unjoni Ewropea – Artikolu 6(6) u (7) – Artikolu 7(1) – Direttiva 2019/1/UE – Għoti lill-awtoritajiet tal-kompetizzjoni tal-Istati Membri ta' setgħat sabiex jinforzaw b'mod iktar effettiv ir-regoli tal-kompetizzjoni u sabiex jiggarantixxu l-funzjonament tajjeb tas-suq intern – Artikolu 31(3) – Kamp ta' applikazzjoni – Mekkanizmu ta' assistenza amministrattiva u ġudizzjarja bejn l-awtoritajiet nazzjonali – Trasferiment tal-fajl ta' awtorità tal-kompetizzjoni lil awtorità li twettaq investigazzjoni kriminali – Inkluzjoni fil-fajl ta' investigazzjoni kriminali ta' dikjarazzjonijiet magħmula bl-għan li tinkiseb il-klemlenza u sottomissjonijiet għal riżolviment, kif ukoll tal-annessi tagħhom – Access għal dawn id-dokumenti tal-persuni indagati u tal-partijiet l-oħra ftali procedura”

F'din id-deċiżjoni preliminari, il-Qorti tal-Ġustizzja fakkret li l-kamp ta' applikazzjoni *ratione materiae* tad-Direttiva 2014/104 huwa limitat għas-sempliċi azzjonijiet għad-danni

¹¹ Din is-sentenza hija ppreżentata wkoll fit-Taqsima III.4 intitolata “Limitazzjonijiet għall-produzzjoni ta' provi li jinsabu fil-fajl ta' awtorità tal-kompetizzjoni: dikjarazzjonijiet magħmula sabiex tinkiseb il-klemlenza u sottomissjonijiet għal riżolviment”.

mibdija minhabba ksur tar-regoli tal-kompetizzjoni u, għalhekk, ma jestendix għal tipi oħra ta' rikorsi.

Peress li l-Awtorità Federali tal-Kompetizzjoni Awstrijaka bdiet, fir-rigward ta' numru kbir ta' impriži ta' kostruzzjoni u l-persuni responsabbli tagħhom, proċedura ġudizzjarja minhabba distorsjoni tal-kompetizzjoni fis-suq tal-proċeduri ta' għoti ta' kuntratti pubbliċi, żewġ kumpanniji pprezentaw talba għal klemenza.

Peress li l-Uffiċċju tal-Prosekutur Pubbliku Awstrijak kien beda b'mod parallel proċedura ta' investigazzjoni kriminali, il-qorti kompetenti fil-qasam tal-akkordji baġħtitlu kopja tal-proċess tal-proċedura. Barra minn hekk, l-Uffiċċju tal-Prosekutur Pubbliku kiseb mingħand l-Awtorità Federali tal-Kompetizzjoni ċerti dokumenti tal-proċedura amministrattiva marbuta mal-akkordju.

F'dan il-kuntest, iż-żewġ kumpanniji li talbu l-klemenza, talbu lill-Uffiċċju tal-Prosekutur Pubbliku biex ma jinkludi fil-fajl la d-dikjarazzjonijiet tagħhom magħmula biex jingħataw il-klemenza u lanqas is-sottomissjonijiet għal riżolviment u, fi kwalunkwe każ, biex jeskludi għal żmien twil l-aċċess għall-fajl.

Wara ċ-ċaħda ta' din it-talba mill-Uffiċċju tal-Prosekutur Pubbliku, il-kumpanniji li talbu l-klemenza ressqu oppożizzjoni kontra d-deċiżjoni ta' rifjut, li l-Oberlandesgericht Wien (il-Qorti Reġjonali Superjuri ta' Vjenna, l-Awstrija) kienet adita b'appell minnha.

Fid-dawl ta' dawn il-kunsiderazzjonijiet, l-Oberlandesgericht Wien (il-Qorti Reġjonali Superjuri ta' Vjenna) iddeċidiet li tistaqsi lill-Qorti tal-Ġustizzja dwar jekk id-dritt tal-Unjoni – b'mod partikolari, l-Artikolu 6(6) u (7) u l-Artikolu 7(1) tad-Direttiva 2014/104, kif ukoll l-Artikolu 31(3) tad-Direttiva 2019/1 – jipprekludix leġiżlazzjoni nazzjonali li tipprovdi li, fil-kuntest ta' proċeduri kriminali, li ma għandhomx bħala suġġett ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni, il-partijiet l-oħra f'dawn il-proċeduri kriminali, inklużi l-persuni leżi mill-ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni kkonċernat, li jitolbu kumpens għad-dannu kkawżat minn dan il-ksur, għandhomx id-dritt ta' aċċess għad-dikjarazzjonijiet magħmula sabiex tinkiseb il-klemenza u għas-sottomissjonijiet għal riżolviment, stabbiliti għall-finijiet ta' proċedura quddiem awtorità nazzjonali tal-kompetizzjoni u trażmessi lill-awtoritajiet kriminali nazzjonali.

Il-kunsiderazzjonijiet tal-Qorti tal-Ġustizzja

Sa fejn il-qorti tar-rinviju għamlet riferiment fid-domandi preliminari tagħha għall-Artikolu 6(6) u (7), kif ukoll għall-Artikolu 7(1) tad-Direttiva 2014/104, il-Qorti tal-Ġustizzja kkonstatat li dawn id-dispożizzjonijiet setgħu jkunu rilevanti għas-soluzzjoni tat-tilwima fil-kawża prinċipali biss jekk din kienet taqa' fil-kamp ta' applikazzjoni *ratione materiae* ta' din id-direttiva.

Fuq dan il-punt, il-Qorti tal-Ġustizzja fakkret li l-kamp ta' applikazzjoni *ratione materiae* tad-Direttiva 2014/104 huwa limitat biss għall-azzjonijiet għad-danni mressqa għal ksur tar-regoli tal-kompetizzjoni. Minn dan jirriżulta li l-kamp ta' applikazzjoni *ratione materiae* ta' din id-direttiva, inkluż dak tal-Artikoli 6 u 7 tagħha, li jirregolaw il-produzzjoni ta' provi

li jinsabu fil-fajl ta' awtorità tal-kompetizzjoni u l-limiti għall-użu tal-provi miksuba permezz tal-aċċess għal dan il-fajl, rispettivament, huwa limitat biss għall-azzjonijiet għad-danni ppreżentati għal ksur tar-regoli tal-kompetizzjoni u, għalhekk, ma jestendix għal tipi oħra ta' rikorsi. Għaldaqstant, l-imsemmija direttiva la tirregola l-kwistjoni tat-trasferiment tal-fajl ta' awtorità tal-kompetizzjoni lil awtorità oħra u lanqas dik tal-aċċess għal dan il-fajl, barra mir-rikorsi għad-danni.

Sentenza tad-29 ta' Jannar 2026, Meliá Hotels International (C-286/24, [EU:C:2026:49](#)) ¹²

"Rinviju għal deċiżjoni preliminari – Azzjonijiet għad-danni skont id-dritt nazzjonali għall-ksur tad-dispożizzjonijiet tad-dritt tal-kompetizzjoni tal-Istati Membri u tal-Unjoni Ewropea – Direttiva 2014/104/UE – Artikolu 5(1) – Kamp ta' applikazzjoni – Azzjoni dikjaratorja speċjali għall-produzzjoni ta' dokumenti qabel it-tressiq eventwali ta' azzjoni għad-danni – Evalwazzjoni tal-plawżibbiltà tat-talba għad-danni"

F'din is-sentenza, mogħtija fuq rinviju għal deċiżjoni preliminari, il-Qorti tal-Ġustizzja kkonfermat li d-dispożizzjonijiet tad-Direttiva 2014/104 li jirregolaw il-produzzjoni quddiem il-qorti nazzjonali ta' provi fil-pussess tal-konvenut jew ta' terz huma applikabbli għal azzjoni dikjaratorja speċjali għall-produzzjoni ta' dokumenti qabel it-tressiq eventwali ta' azzjoni għad-danni.

Fil-21 ta' Frar 2020, il-Kummissjoni Ewropea imponiet multa fuq l-impriża tal-lukandi Meliá Hotels International, S.A. (iktar 'il quddiem "Meliá") talli kisret l-Artikolu 101 TFUE u l-Artikolu 53 tal-Ftehim ŻEE ¹³ billi implimentat, kuntrattwalment, Prattiki vertikali li kienu jiddifferenzjaw lill-konsumaturi skont in-nazzjonalità tagħhom jew skont il-pajjiż ta' residenza tagħhom ¹⁴.

Associação Lus Omnibus, assoċjazzjoni għall-ħarsien tal-interessi tal-konsumaturi, ressqet azzjoni dikjaratorja speċjali quddiem il-qorti Portugiża kompetenti sabiex tikseb mingħand Meliá l-produzzjoni ta' dokumenti rilevanti għat-tressiq eventwali ta' azzjoni kollettiva għad-danni f'isem il-konsumaturi residenti fil-Portugall leżi mill-prattika antikompetittiva kkonstatata mill-Kummissjoni.

Peress li l-qorti tal-ewwel u tat-tieni istanza laqgħu din l-azzjoni dikjaratorja speċjali, Meliá ppreżentat rikors quddiem il-Qorti Suprema Portugiża.

F'dawn iċ-ċirkustanzi, is-Supremo Tribunal de Justiça (il-Qorti Suprema, il-Portugall) iddeċidiet li tagħmel diversi domandi preliminari lill-Qorti tal-Ġustizzja dwar l-Artikolu 5(1) tad-Direttiva 2014/104, li jeżiġi li l-Istati Membri jiżguraw li, fil-proċeduri dwar il-kumpens għad-dannu kkawżat minn ksur tar-regoli tal-kompetizzjoni, ir-rikorrent

¹² Din is-sentenza hija ppreżentata wkoll fit-Taqsima III.3 intitolata "Obbligu għall-awtur tat-talba għal ordni li jissostanzja l-plawżibbiltà tat-talba tiegħu għad-danni".

¹³ Ftehim dwar iż-Zona Ekonomika Ewropea, tat-2 ta' Mejju 1992 (ĠU Edizzjoni Speċjali bil-Malti, Kapitolu 11, Vol. 52, p. 3, iktar 'il quddiem il-"Ftehim ŻEE").

¹⁴ Deċiżjoni C(2020) 893 final li tirrigwarda proċediment skont l-Artikolu 101 [TFUE] u l-Artikolu 53 tal-Ftehim ŻEE (Każ AT.40528 – Meliá (Holiday Pricing)).

ikun jista' jikseb mill-qorti nazzjonali ordni li teħtieġ lill-konvenut jew lil terz jipproduċi provi rilevanti, bil-kundizzjoni li jkun issostanzja l-plawżibbiltà tat-talba tiegħu għad-danni billi jkun ippreżenta fatti u provi raġonevolment disponibbli suffiċjenti.

F'dan il-kuntest, il-Qorti Suprema Portugiża staqsi, essenzjalment, jekk l-Artikolu 5(1) tad-Direttiva 2014/104 kellux jiġi interpretat fis-sens:

- li japplika għal azzjoni prevista mid-dritt nazzjonali intiża li tikseb il-produzzjoni ta' provi qabel it-tressiq ta' azzjoni għall-kumpens tad-dannu kkawżat minn ksur tar-regoli tal-kompetizzjoni;
- li l-prova, mir-rikorrent, tal-plawżibbiltà tat-talba tiegħu għad-danni teħtieġ li jiġi pprovat li huwa iktar probabbli milli improbabli li l-kundizzjonijiet għall-istabbiliment tar-responsabbiltà għal ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni huma ssodisfatti; u
- li deċiżjoni tal-Kummissjoni li tikkonstata l-eżistenza ta' ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni tal-Unjoni li fha l-forma ta' restrizzjoni vertikali minhabba l-għan hija suffiċjenti sabiex tiġi stabbilita l-plawżibbiltà ta' talba għad-danni, u jekk ir-risposta għal din id-domanda hijiex affettwata mill-fatt li din id-deċiżjoni tkun ngħatat fi tmiem proċedura għal riżolviment.

Il-kunsiderazzjonijiet tal-Qorti tal-Ġustizzja

Wara interpretazzjoni letterali, sistematika u teleoloġika, il-Qorti tal-Ġustizzja kkonfermat li l-Artikolu 5(1) tad-Direttiva 2014/104 huwa applikabbli għal azzjoni minn qabel bħal dik prevista f'dan il-każ mid-dritt Portugiż, li tippermetti lill-persuni leżi minn ksur tar-regoli tal-kompetizzjoni jiksibu l-aċċess għall-provi rilevanti qabel ma titressaq azzjoni għad-danni f'dan ir-rigward.

Skont il-Qorti tal-Ġustizzja, din l-interpretazzjoni hija sostnuta b'mod partikolari mill-għanijiet tad-Direttiva 2014/104, li jiġi ffaċilitat l-eżerċizzju tad-dritt għad-danni, fid-dawl tan-neċessità li jiġi rrimedjat in-nuqqas ta' simetrija tal-informazzjoni li tikkaratterizza dawn il-kawżi, u li b'hekk tiġi żgurata l-effikaċja tal-implimentazzjoni tad-dritt tal-kompetizzjoni mill-isfera privata.

Sentenza tas-16 ta' Frar 2023, Tráficos Manuel Ferrer (C-312/21, [EU:C:2023:99](#))¹⁵

"Rinviju għal deċiżjoni preliminari – Kompetizzjoni – Kumpens għad-dannu kkawżat minn Prattika pprojbita mill-Artikolu 101(1) TFUE – Deċiżjoni tal-Kummissjoni li tikkonstata l-eżistenza ta' ftehimiet kollużivi dwar l-iffissar tal-prezzijiet u ż-żieda tal-prezzijiet gross ta' trakkijiet fiż-Żona Ekonomika Ewropea (ŻEE) – Regola ta' proċedura ċivili nazzjonali li tipprevedi, fil-każ li t-talba tintlaqa' parzjalment, li l-ispejjeż jibqgħu a karigu ta' kull parti,

¹⁵ Din is-sentenza hija ppreżentata wkoll taħt it-Taqsima I.2.3 intitolata "Applikazzjoni *ratione temporis* tad-dispożizzjonijiet tad-direttiva li jafferimaw mill-gdid il-ġurisprudenza eżistenti" u t-Taqsima IV intitolata "Stima tad-dannu".

ħlief fil-każ ta' aġir abbużiv – Awtonomija proċedurali tal-Istati Membri – Prinċipji ta' effettività u ta' ekwivalenza – Direttiva 2014/104/UE – Għanijiet u l-bilanċ globali – Artikolu 3 – Dritt għall-kumpens sħiħ tad-dannu mġarrab – Artikolu 11(1) – Responsabbiltà in solidum tal-awturi ta' ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni – Artikolu 17(1) – Possibbiltà ta' stima, minn qorti nazzjonali, tad-dannu – Kundizzjonijiet – Natura Prattikament impossibbli jew eċċessivament diffiċli tal-kwantifikazzjoni tad-dannu – Artikolu 22 – Applikazzjoni ratiō temporis

F'din id-deċiżjoni preliminari, il-Qorti tal-Ġustizzja rrilevat li r-regoli dwar it-tqassim tal-ispejjeż fil-kuntest ta' proċeduri ġudizzjarji intiżi għall-implimentazzjoni tad-dritt għal kumpens għad-dannu mġarrab minħabba aġir antikompetittiv huma esklużi mill-kamp ta' applikazzjoni tad-Direttiva 2014/104.

Permezz ta' deċiżjoni tad-19 ta' Lulju 2016 ¹⁶, il-Kummissjoni Ewropea kkonstatat ksur tar-regoli tad-dritt tal-Unjoni li jipprojbixxu l-akkordji ¹⁷ minn Daimler AG sa fejn din kienet ikkonkludiet, bejn Jannar 1997 u Jannar 2011, arrangamenti ma' erbatax-il manifattur Ewropew ta' trakkijiet oħra dwar l-iffissar tal-prezzijiet u ż-żieda fil-prezzijiet gross tat-trakkijiet fiż-Żona Ekonomika Ewropea (ŻEE).

Wara din id-deċiżjoni, l-impriżi Spanjoli Tráficos Manuel Ferrer SL u D. Ignacio (iktar 'il quddiem ir-“rikorrenti fil-kawża prinċipali”), li kienu xtraw b'mod partikolari trakkijiet immanifatturati minn Daimler matul il-perijodu tal-ksur, adixxew lill-Juzgado de lo Mercantil n° 3 de Valencia (il-Qorti Kummerċjali Nru 3 ta' Valencia, Spanja) b'rikors għad-danni kontra din il-kumpannija bbażat fuq l-aġir li jikkostitwixxi ksur ikkonstatat mill-Kummissjoni.

Sabiex jiġi stabbilit id-dannu mġarrab, ir-rikorrenti fil-kawża prinċipali pproduċew rapport ta' perizja li kkonkluda li kien hemm spiża żejda medja fis-suq affettwat mill-akkordju ta' 16.35 %.

Daimler ikkontestat il-fondatezza tar-rikors għad-danni, b'mod partikolari billi pproduċiet ir-rapport ta' perizja tagħha stess. Wara seduta preliminari, ir-rikorrenti fil-kawża prinċipali kellhom aċċess għad-data meħuda inkunsiderazzjoni fir-rapport ta' perizja ppreżentat minn Daimler, bl-għan doppju li tkun tista' ssir kritika tiegħu iktar fil-fond kif ukoll sabiex dan iwassal għar-riformulazzjoni eventwali tar-rapport ta' perizja tagħhom stess.

Wara li semgħet lill-partijiet fil-kawża prinċipali jiddibattu r-rapporti ta' perizja rispettivi tagħhom, il-Qorti Kummerċjali Nru 3 ta' Valencia ddeċidiet li tadixxi lill-Qorti tal-Ġustizzja sabiex tiddetermina, essenzjalment, jekk, fid-dawl tad-dritt tal-Unjoni, hija setgħetx tagħmel stima tal-ammont tad-dannu kkawżat lir-rikorrenti fil-kawża prinċipali minħabba l-akkordju u, jekk ikun il-każ, taħt liema kundizzjonijiet. Barra minn hekk, il-qorti tar-rinviju staqsi jekk id-dritt tal-Unjoni kienx jippermettilha timponi, b'applikazzjoni tad-dritt proċedurali Spanjol, nofs l-ispejjeż ġudizzjarji fuq ir-rikorrenti fil-kawża prinċipali jekk it-talba tagħhom kellha tintlaqa' biss parzjalment.

¹⁶ Deċiżjoni tal-Kummissjoni C(2016)4673 final tad-19 ta' Lulju 2016, li tirrigwarda proċediment skont l-Artikolu 101 [TFUE] u tal-Artikolu 53 tal-Ftehim ŻEE (il-Każ AT.39824 – Trakkijiet).

¹⁷ Artikolu 101 TFUE u Artikolu 53 tal-Ftehim dwar iż-Żona Ekonomika Ewropea tat-2 ta' Meju 1992 (ĠU Edizzjoni Speċjali bil-Malti, Kapitolu 11, Vol. 52, p. 3).

Permezz tas-sentenza tagħha, il-Qorti tal-Ġustizzja rrispondiet għall-imsemmija domandi fid-dawl tal-Artikolu 101 TFUE, tad-Direttiva 2014/104 kif ukoll tal-ġurisprudenza tagħha f'dan il-qasam.

Il-kunsiderazzjonijiet tal-Qorti tal-Ġustizzja

Il-Qorti tal-Ġustizzja ddeċidiet fuq il-kwistjoni dwar jekk id-dritt għall-kumpens sħiħ tad-dannu mgarrab minhabba aġir antikompetittiv, kif irrikonoxxut fl-Artikolu 3(1) u (2) tad-Direttiva 2014/104 u li jirriżulta mill-Artikolu 101 TFUE, jipprekludix ir-regoli ta' proċedura ċivili Spanjoli li jipprevedu li, fil-każ li jintlaqa' parzjalment ir-rikors għall-kumpens ta' tali dannu, l-ispejjeż jibqgħu a karigu ta' kull parti u kull waħda mill-partijiet għandha tbatì nofs l-ispejjeż komuni, hliet fil-każ ta' aġir abbużiv.

Konformement mal-ġurisprudenza tal-Qorti tal-Ġustizzja, mill-prinċipju ta' effettività u mid-dritt, li jirriżulta mill-Artikolu 101 TFUE, ta' kull persuna li titlob kumpens sħiħ għad-dannu kkawżat minn aġir antikompetittiv jirriżulta li l-persuni li jkunu garrbu dannu għandhom ikunu jistgħu jitolbu kumpens mhux biss għad-dannu reali, iżda wkoll għat-telf ta' profitt kif ukoll għall-pagament tal-interessi. Sa fejn l-Artikolu 3(1) u (2) tad-Direttiva 2014/104 jafferma mill-ġdid din il-ġurisprudenza, il-miżuri nazzjonali ta' traspożizzjoni ta' dawn id-dispożizzjonijiet għandhom japplikaw b'effett immedjat għall-azzjonijiet għad-danni kollha li jaqgħu fil-kamp ta' applikazzjoni tal-istess direttiva.

Madankollu, dan id-dritt għall-kumpens ma jirrigwardax ir-regoli dwar it-tqassim tal-ispejjeż fil-kuntest ta' proċeduri ġudizzjarji, kif indikat mill-esklużjoni tal-kwistjoni tal-ispejjeż mill-kamp ta' applikazzjoni tad-Direttiva 2014/104.

2. Kamp ta' applikazzjoni razione temporis

2.1. Dispożizzjonijiet sostantivi tad-direttiva

2.1.1. Dispożizzjonijiet li jirregolaw it-terminu ta' preskrizzjoni tal-azzjonijiet għall-kumpens

Sentenza tat-22 ta' Ġunju 2022, Volvo u DAF Trucks (C-267/20, [EU:C:2022:494](#)) ¹⁸

“Rinviju għal deċiżjoni preliminari – Akkordji – Artikolu 101 TFUE – Direttiva 2014/104/UE – Artikoli 10, 17 u 22 – Azzjonijiet għad-danni għall-ksur tad-dispożizzjonijiet tad-dritt tal-kompetizzjoni tal-Unjoni Ewropea – Terminu ta' preskrizzjoni – Preżunzjoni konfutabbli ta' dannu – Kwantifikazzjoni tad-danni mgarrba – Traspożizzjoni tardiva tad-Direttiva – Applikazzjoni razione temporis – Dispożizzjonijiet sostantivi u proċedurali”

¹⁸ Din is-sentenza hija ppreżentata wkoll taħt it-Taqsima I.2.1.3 intitolata “Dispożizzjonijiet li jistabbilixxu preżunzjoni konfutabbli dwar l-eżistenza ta' dannu li jirriżulta minn akkordju”, it-Taqsima I.2.2.2 intitolat “Dispożizzjonijiet li jirregolaw il-kwantifikazzjoni tad-dannu” u t-Taqsima V “Sistema tat-termini ta' preskrizzjoni”.

Adita b'talba għal deċiżjoni preliminari, il-Qorti tal-Ġustizzja rrilevat li l-Artikolu 10 tad-Direttiva 2014/104, li jistabbilixxi r-regoli dwar il-preskrizzjoni tal-azzjonijiet għad-danni għall-ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni, jikkostitwixxi dispożizzjoni sostantiva li ma tapplikax retroattivament.

Permezz ta' deċiżjoni tad-19 ta' Lulju 2016 ¹⁹, il-Kummissjoni Ewropea kkonstatat li, billi ftehm, minn naħa, fuq il-prezzijiet tat-trakkijiet fiż-Żona Ekonomika Ewropea (ŻEE) mill-1997 sal-2011 u, min-naħa l-oħra, fuq l-iskeda u r-riperkussjoni tal-ispejjeż relatati mal-introduzzjoni ta' teknoloġiji tal-emissjonijiet meħtieġa mill-Istandards Euro 3 sa Euro 6, Volvo u DAF Trucks ipparteċipaw, flimkien ma' diversi manifatturi oħra ta' trakkijiet, f'akkordju li jmur kontra r-regoli tad-dritt tal-Unjoni li jipprojbixxu l-akkordji ²⁰. Fl-istess jum tal-adozzjoni ta' din id-deċiżjoni xxandret stqarrija għall-istampa u fis-6 ta' April 2017 gie ppubblikat sunt tagħha f'*Il-Ġurnal Uffiċjali tal-Unjoni Ewropea* ²¹.

Peress li kien xtara, matul is-snin 2006 u 2007, tliet trakkijiet immanifatturati minn Volvo u DAF Trucks, RM ippreżenta quddiem il-Juzgado de lo Mercantil de León (il-Qorti Kummerċjali ta' León, Spanja) rikors intiz għall-ksib ta' kumpens għad-dannu mgarrab minħabba l-akkordju kkonstatat mill-Kummissjoni. Dan ir-rikors, ippreżentat fl-1 ta' April 2018, gie ddikjarat ammissibbli mill-Qorti Kummerċjali ta' León, b'mod partikolari fir-rigward tat-terminu ta' preskrizzjoni ta' ħames snin previst fil-leġislazzjoni Spanjola li tittrasponi d-Direttiva 2014/104 dwar il-kumpens tal-vittmi ta' Prattiki antikompetittivi. Il-Qorti Kummerċjali ta' León ibbażat ruħha, barra minn hekk, fuq il-preżunzjoni stabbilita minn din il-leġislazzjoni ta' traspożizzjoni li tgħid li kull akkordju jikkawża dannu u eżerċitat il-possibbiltà, prevista fl-istess leġislazzjoni, li tagħmel stima tal-ammont tad-dannu kkawżat lil RM. Volvo u DAF Trucks ġew għalhekk ikkundannati jhallsu lil RM kumpens ekwivalenti għal 15 % tal-prezz tax-xiri tat-trakkijiet inkwistjoni.

Volvo u DAF Trucks appellaw minn din is-sentenza quddiem l-Audiencia Provincial de León (il-Qorti Provinċjali ta' León, Spanja), billi kkontestaw l-applikabbiltà tad-Direttiva 2014/104 u tal-leġislazzjoni Spanjola ta' traspożizzjoni, minħabba li l-akkordju kien intemm qabel id-dħul fis-seħħ ta' din id-direttiva.

F'dan il-kuntest, il-Qorti Provinċjali ta' León għamlet lill-Qorti tal-Ġustizzja diversi domandi preliminari intizi sabiex tkun taf jekk l-Artikolu 10 u l-Artikolu 17(1) u (2) tad-Direttiva 2014/104, li jistabbilixxu rispettivament ir-regoli:

- ta' preskrizzjoni tal-azzjonijiet għad-danni għal ksur dritt tal-kompetizzjoni,
- il-kwantifikazzjoni tad-dannu li jirriżulta minn tali ksur, u
- ta' preżunzjoni tal-eżistenza ta' dan id-dannu,

¹⁹ Deċiżjoni tal-Kummissjoni C(2016) 4673 final tad-19 ta' Lulju 2016 li tirrigwarda proċediment skont l-Artikolu 101 [TFUE] u tal-Artikolu 53 tal-Ftehim ŻEE (il-Każ AT.39824 – Trakkijiet).

²⁰ Artikolu 101 TFUE u Artikolu 53 tal-Ftehim ŻEE.

²¹ ĠU 2017, C 108, p. 6.

kinux applikabbli għal rikors għad-danni li, għalkemm jirrigwarda akkordju li ntemm qabel id-dhul fis-sehħ ta' din id-direttiva, gie pprezentat wara d-dhul fis-sehħ tad-dispożizzjonijiet li jittrasponuha fid-dritt nazzjonali.

Il-kunsiderazzjonijiet tal-Qorti tal-Ġustizzja

F'dak li jirrigwarda l-kamp ta' applikazzjoni *ratione temporis* tad-Direttiva 2014/104, il-Qorti tal-Ġustizzja qabel kollox fakkret li din id-direttiva tipprojbixxi, minn naħa, l-applikazzjoni retroattiva ta' kull leġiżlazzjoni nazzjonali li tittrasponi d-dispożizzjonijiet sostantivi li hija tipprevedi, u, min-naħa l-oħra, l-applikazzjoni ta' kull leġiżlazzjoni nazzjonali li tittrasponi d-dispożizzjonijiet mhux sostantivi tad-direttiva għall-azzjonijiet għad-danni pprezentati qabel is-26 ta' Diċembru 2014.

F'dak li jirrigwarda l-applikabbiltà *ratione temporis* tal-Artikolu 10 tad-Direttiva 2014/104, li jistabbilixxi r-regoli dwar il-preskrizzjoni tal-azzjonijiet għad-danni għal ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni, il-Qorti tal-Ġustizzja osservat, wara dan, li tali regoli jipproteġu kemm il-persuna leża kif ukoll il-persuna responsabbli għad-dannu. Barra minn hekk, mill-ġurisprudenza tal-Qorti tal-Ġustizzja jirriżulta li t-termini ta' preskrizzjoni, peress li jinvolvu l-estinzjoni tal-azzjoni ġudizzjarja, huma relatati mad-dritt sostantiv. Għalhekk, l-Artikolu 10 tad-Direttiva 2014/104 huwa dispożizzjoni sostantiva, li fir-rigward tagħha hija eskluża, abbażi tad-direttiva, l-applikazzjoni retroattiva tad-dispożizzjonijiet ta' traspożizzjoni.

Sentenza tat-18 ta' April 2024 (Awla Manja), Heureka Group (Tqabbil tax-xiri online) (C-605/21, [EU:C:2024:324](#))²²

"Rinviju għal deċiżjoni preliminari – Artikolu 102 TFUE – Prinċipju ta' effettività – Azzjonijiet għad-danni fid-dritt nazzjonali għall-ksur tad-dispożizzjonijiet tad-dritt tal-kompetizzjoni – Direttiva 2014/104/UE – Traspożizzjoni tardiva tad-Direttiva – Applikazzjoni ratione temporis – Artikolu 10 – Terminu ta' preskrizzjoni – Modalitajiet tad-dies a quo – Tmiem tal-ksur – Għarfien tal-informazzjoni indispensabbli għall-introduzzjoni tar-rikors għad-danni – Pubblikazzjoni f'Il-Ġurnal Uffiċjali tal-Unjoni Ewropea tas-sommarju tad-deċiżjoni tal-Kummissjoni Ewropea li tikkonstata ksur tar-regoli tal-kompetizzjoni – Effett vinkolanti ta' deċiżjoni tal-Kummissjoni li għadha ma hijiex definittiva – Sospensjoni jew interruzzjoni tat-terminu ta' preskrizzjoni matul l-investigazzjoni tal-Kummissjoni jew sad-data li fiha d-deċiżjoni tagħha ssir definittiva"

F'din il-kawża għal deċiżjoni preliminari, il-Qorti tal-Ġustizzja kkonfermat li l-Artikolu 10 tad-Direttiva 2014/104 jikkostitwixxi dispożizzjoni sostantiva li ma tapplikax retroattivament.

Permezz ta' deċiżjoni tas-27 ta' Ġunju 2017²³, il-Kummissjoni Ewropea kkonstatat li, minn Frar 2013, Google kisret l-Artikolu 102 TFUE billi abbużat mill-pożizzjoni dominanti

²² Din is-sentenza hija pprezentata wkoll fit-Taqsima V intitolata "Sistema tat-termini ta' preskrizzjoni".

²³ Deċiżjoni tal-Kummissjoni C(2017) 4444 final tas-27 ta' Ġunju 2017 li tirrigwarda proċediment skont l-Artikolu 102 [TFUE] u l-Artikolu 54 tal-Ftehim dwar iż-ŻEE – (Kaž AT.39740 — Google Search (Xiri)).

tagħha fi tleddax-il suq nazzjonali tat-tiftix ġenerali, fosthom dak tar-Repubblika Ċeka, billi naqqset it-traffiku li joriġina mill-paġni tar-riżultati ta' tiftix ġenerali tagħha lejn is-servizzi kompetitivi ta' tqabbil tax-xiri u billi żiedet dan it-traffiku lejn is-servizz ta' tqabbil tax-xiri rispettiv tagħha. Sunt ta' din id-deċiżjoni ġie ppubblikata fit-12 ta' Jannar 2018 f'*Il-Ġurnal Uffiċjali tal-Unjoni Ewropea*²⁴.

F'Ġunju 2020, Heureka Group a.s. (iktar 'il quddiem "Heureka"), kumpannija Ċeka attiva fis-suq tas-servizzi ta' tqabbil tax-xiri, ippreżentat quddiem il-Městský soud v Praze (il-Qorti Muniċipali ta' Praga, ir-Repubblika Ċeka) rikors intiz sabiex Google tiġi kkundannata tikkumpensa d-dannu li jirriżulta mill-ksur tal-Artikolu 102 TFUE kkonstatat fid-deċiżjoni tal-Kummissjoni u mwettaq fir-Repubblika Ċeka matul il-perijodu ta' bejn ix-xahar ta' Frar 2013 u s-27 ta' Ġunju 2017. Skont Heureka, l-aġir antikompetittiv ta' Google naqqas il-konsultazzjoni tal-portal tagħha Heureka.cz.

Fid-difiża tagħha, Google invokat il-preskrizzjoni, minn tal-inqas parzjali, tad-dritt għall-kumpens ta' Heureka.

F'dan ir-rigward, il-Qorti Muniċipali ta' Praga ppreċiżat li r-regoli nazzjonali applikabbli għar-rikors ta' Heureka kienu jipprevedu terminu ta' preskrizzjoni ta' tliet snin li kien jibda jiddekorri, indipendentement u separatament għal kull dannu parzjali li jirriżulta minn ksur tar-regoli tal-kompetizzjoni, mill-mument li fih il-persuna leża tkun saret taf jew setgħet raġonevolment titqies li saret taf kemm bil-fatt li hija ġarrbet tali dannu parzjali kif ukoll bl-identità tal-persuna responsabbli għall-kumpens ta' dan id-dannu. Għall-kuntrarju, sabiex dan it-terminu jibda jiddekorri la kien meħtieġ li l-persuna leża tkun saret taf bil-fatt li l-aġir inkwistjoni jikkostitwixxi ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni u lanqas ma kien meħtieġ li dan il-ksur ikun intemm. Barra minn hekk, ir-regoli nazzjonali applikabbli ma jimponux is-sospensjoni jew l-interruzzjoni tal-imsemmi terminu matul il-perijodu tal-investigazzjoni tal-Kummissjoni dwar il-ksur. Dan l-istess terminu lanqas ma seta' jiġi sospiż, minn tal-inqas, sa sena wara d-data li fiha d-deċiżjoni tal-Kummissjoni li tikkonstata dan l-istess ksur issir definittiva.

Skont il-Qorti Muniċipali ta' Praga, minn dan isegwi li, f'dan il-każ, kull tfittxija ġenerali magħmula fis-sit ta' Google li wasslet għal pożizzjonament u dehra ta' riżultati li kienu iktar favorevoli għas-servizz ta' tqabbil ta' xiri ta' Google, kienet tagħti lok għad-dekorrenza ta' terminu ta' preskrizzjoni għal awtonomu.

Barra minn hekk, peress li d-Direttiva 2014/104 giet trasposta tard fid-dritt Ċek, il-Qorti Muniċipali ta' Praga rrilevat li l-ksur allegat fil-konfront ta' Google waqaf wara l-iskadenza tat-terminu għat-traspożizzjoni ta' din id-direttiva, jiġifieri fis-27 ta' Diċembru 2016, iżda milli jidher qabel id-data tad-dħul fis-seħħ tal-leġiżlazzjoni ta' traspożizzjoni fl-1 ta' Settembru 2017.

²⁴ ĠU 2018, C 9, p. 11.

Fid-dawl ta' dak li gie espost iktar 'il fuq, il-Qorti Muniċipali ta' Praga għamlet lill-Qorti tal-Ġustizzja diversi domandi preliminari intiżi sabiex isir magħruf, essenzjalment, jekk l-Artikolu 10 tad-Direttiva 2014/104 u/jew l-Artikolu 102 TFUE u l-prinċipju ta' effettività jipprekludux leġiżlazzjoni nazzjonali ta' preskrizzjoni bħal dik inkwistjoni fil-kawża prinċipali għar-rikorsi għad-danni relatati ma' ksur kontinwu tar-regoli tad-dritt tal-kompetizzjoni tal-Unjoni.

Il-kunsiderazzjonijiet tal-Qorti tal-Ġustizzja

Sabiex tirrispondi għad-domandi preliminari, il-Qorti tal-Ġustizzja eżaminat l-applikabbiltà *ratione temporis* tal-Artikolu 10 tad-Direttiva 2014/104, li jiddetermina t-tul minimu tat-terminu ta' preskrizzjoni applikabbli għall-azzjonijiet għad-danni għall-ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni u l-iktar mument kmieni li fih dan jista' jibda jiddekorri kif ukoll iċ-ċirkustanzi li fihom dan it-terminu ta' preskrizzjoni għandu jiġi sospiż jew interrott.

F'dan ir-rigward, il-Qorti tal-Ġustizzja fakkret li l-Artikolu 10 tad-Direttiva 2014/104 huwa dispożizzjoni sostantiva, b'tali mod li, konformement mal-Artikolu 22(1) ta' din id-direttiva, l-Istati Membri għandhom jiżguraw li d-dispożizzjonijiet ta' traspożizzjoni ta' dan l-artikolu ma japplikawx retroattivament.

2.1.2. Dispożizzjonijiet li jistabbilixxu preżunzjoni inkonfutabbli dwar l-eżistenza ta' ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni

Sentenza tal-20 ta' April 2023, Repsol Comercial de Productos Petrolíferos (C-25/21, [EU:C:2023:298](#))

*“Rinviju għal deċiżjoni preliminari – Kompetizzjoni – Restrizzjonijiet vertikali tal-kompetizzjoni – Artikolu 101(1) u (2) TFUE – Prinċipju ta' effettività – Regolament (KE) Nru 1/2003 – Artikolu 2 – Direttiva 2014/104/UE – Artikolu 9(1) – Effett vinkolanti tad-deċiżjonijiet definittivi tal-awtoritajiet nazzjonali tal-kompetizzjoni li jikkonstataw ksur tar-regoli tad-dritt tal-kompetizzjoni – Applikazzjoni *ratione temporis* u *ratione materiae* – Azzjonijiet għad-danni u għal nullità għal ksur tad-dispożizzjonijiet tad-dritt tal-kompetizzjoni tal-Unjoni”*

F'din is-sentenza, li l-kuntest fattwali u ġuridiku tagħha gie espost preċedentement ²⁵, il-Qorti tal-Ġustizzja rrilevat li l-Artikolu 9(1) tad-Direttiva 2014/104, li jistabbilixxi preżunzjoni inkonfutabbli dwar l-eżistenza ta' ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni, għandu jiġi kklassifikat bħala regola sostantiva fis-sens tal-Artikolu 22 ta' din id-direttiva, li ma tapplikax retroattivament, peress li tirrigwarda l-eżistenza ta' wieħed mill-elementi li jikkostitwixxu r-responsabbiltà ċivili għall-ksur tar-regoli tad-dritt tal-kompetizzjoni.

²⁵ Fir-rigward tal-kuntest fattwali u ġuridiku tal-kawża, ara t-Taqsimha I.1 intitolata “Kamp ta' applikazzjoni *ratione materiae*”.

Fid-dawl tan-natura sostantiva tal-Artikolu 9 tad-Direttiva 2014/104 kif ukoll tal-mekkaniżmu ta' funzjonament ta' din id-dispożizzjoni, il-Qorti tal-Ġustizzja enfasizzat li l-mument li fir-rigward tiegħu għandu jiġi ddeterminat jekk il-preżunzjoni inkonfutabbli taħt l-imsemmija dispożizzjoni hijiex applikabbli *ratione temporis* huwa dak li jikkorrispondi għad-data li fiha d-deċiżjoni tal-awtorità nazzjonali tal-kompetizzjoni kkonċernata tkun saret definittiva. Issa, f'dan il-każ, id-Direttiva 2014/104 ma ġietx trasposta fid-dritt Spanjol fil-kuntest tat-terminu ta' traspożizzjoni tagħha. Għalhekk, peress li d-deċiżjonijiet tal-awtoritajiet Spanjoli tal-kompetizzjoni saru definittivi qabel id-data ta' skadenza ta' dan it-terminu, is-sitwazzjonijiet inkwistjoni fil-kawża prinċipali kienu għalhekk intemmu. Minn dan isegwi li, f'dan il-każ, l-Artikolu 9(1) ta' din id-direttiva ma kienx applikabbli *ratione temporis*. F'dawn iċ-ċirkustanzi, il-Qorti tal-Ġustizzja qieset li, f'dan il-każ, kien hemm lok li tiġi eżaminata l-leġiżlazzjoni nazzjonali fid-dawl tal-Artikolu 101 TFUE, kif implimentat mill-Artikolu 2 tar-Regolament Nru 1/2003.

2.1.3. Dispożizzjonijiet li jistabilixxu preżunzjoni konfutabbli dwar l-eżistenza ta' dannu li jirriżulta minn akkordju

Sentenza tat-22 ta' Ġunju 2022, Volvo u DAF Trucks (C-267/20, [EU:C:2022:494](#))

*"Rinviju għal deċiżjoni preliminari – Akkordji – Artikolu 101 TFUE – Direttiva 2014/104/UE – Artikoli 10, 17 u 22 – Azzjonijiet għad-danni għall-ksur tad-dispożizzjonijiet tad-dritt tal-kompetizzjoni tal-Unjoni Ewropea – Terminu ta' preskrizzjoni – Preżunzjoni konfutabbli ta' dannu – Kwantifikazzjoni tad-danni mgarrba – Traspożizzjoni tardiva tad-Direttiva – Applikazzjoni *ratione temporis* – Dispożizzjonijiet sostantivi u procedurali"*

F'din is-sentenza li l-kuntest fattwali u ġuridiku tiegħu ġie espost preċedentement ²⁶, il-Qorti tal-Ġustizzja enfasizzat li l-Artikolu 17(2) tad-Direttiva 2014/104, li jistabilixxi preżunzjoni konfutabbli dwar l-eżistenza ta' dannu li jirriżulta minn akkordju, hija direttament marbuta mal-iskattar tar-responsabbiltà ċivili mhux kuntrattwali tal-awtur tal-ksur inkwistjoni u, b'konsegwenza ta' dan, taffettwa direttament is-sitwazzjoni legali tiegħu. Sa fejn tali regola tista' tiġi kklassifikata bħala regola sostantiva, il-Qorti tal-Ġustizzja qieset li l-Artikolu 17(2) tad-Direttiva 2014/104 huwa ta' natura sostantiva, fis-sens tal-istess direttiva, b'tali mod li applikazzjoni retroattiva tad-dispożizzjonijiet li jittrasponuh hija pprojbata.

Peress li l-fatt identifikat mil-leġiżlatur tal-Unjoni bħala dak li jippermetti li jiġi preżunt li jeżistu danni abbażi tal-Artikolu 17(2) tad-Direttiva 2014/104 huwa l-eżistenza ta' akkordju, il-projbizzjoni ta' applikazzjoni retroattiva ta' din id-dispożizzjoni u tal-

²⁶ Fir-rigward tal-kuntest fattwali u ġuridiku tal-kawża, ara t-Taqsima I.2.1.1 intitolata "Dispożizzjonijiet li jirregolaw it-terminu ta' preskrizzjoni tal-azzjonijiet għall-kumpens". Din is-sentenza hija pprezentata wkoll taħt it-Taqsima I.2.2.2 intitolata "Dispożizzjonijiet li jirregolaw il-kwantifikazzjoni tad-dannu" u fit-Taqsima V "Sistema tat-termini ta' preskrizzjoni".

leġislazzjoni ta' traspożizzjoni timplika li dawn ma jistgħux ikunu applikabbli għal rikors għad-danni li, għalkemm ipprezentat wara d-dħul fis-seħħ tad-dispożizzjonijiet li jitrassponu b'mod tardiv l-imsemmija direttiva fid-dritt nazzjonali, jirrigwarda ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni li ntemm qabel id-data ta' skadenza tat-terminu ta' traspożizzjoni ta' din id-direttiva.

2.2. Dispożizzjonijiet mhux sostantivi tad-direttiva

2.2.1. Dispożizzjonijiet intiżi li jagħtu lill-qrati nazzjonali l-possibbiltà li jordnaw il-produzzjoni ta' provi

Sentenza tal-10 ta' Novembru 2022, PACCAR et (C-163/21, [EU:C:2022:863](#)) ²⁷

“Rinviju għal deċiżjoni preliminari – Kompetizzjoni – Kumpens għad-dannu kkawżat minn prattika pprojbita mill-Artikolu 101(1) TFUE – Ftehimiet kollużivi dwar l-iffissar tal-prezzijiet u ż-żieda tal-prezzijiet gross tat-trakkijiet fiż-Żona Ekonomika Ewropea (ŻEE) – Direttiva 2014/104/UE – Regoli li jirregolaw l-azzjonijiet għad-danni fid-dritt nazzjonali għall-ksur tad-dispożizzjonijiet tad-dritt tal-kompetizzjoni tal-Istati Membri u tal-Unjoni Ewropea – Artikolu 22(2) – Applikabbiltà ratione temporis – L-ewwel subparagrafu tal-Artikolu 5(1) – Kunċett ta' provi rilevanti li jinsabu fil-pussess tal-konvenut jew ta' terz – Artikolu 5(2) – Produzzjoni ta' ċerti provi jew kategoriji rilevanti ta' provi abbażi ta' informazzjoni fattwali raġonevolment disponibbli – Artikolu 5(3) – Eżami tal-proporzjonalità tat-talba għall-produzzjoni ta' provi – Ibbilanċjar tal-interessi legittimi tal-partijiet u ta' terzi – Portata tal-obbligi li jirriżultaw minn dawn id-dispożizzjonijiet”

Adita b'talba għal deċiżjoni preliminari, il-Qorti tal-Ġustizzja rrilevat li l-Artikolu 5 tad-Direttiva 2014/104, li jirregola l-produzzjoni tal-provi rilevanti li jinsabu fil-pussess tal-konvenut jew ta' terz, jikkostitwixxi dispożizzjoni mhux sostantiva fis-sens tal-Artikolu 22(2) ta' din id-direttiva, li l-miżuri nazzjonali ta' traspożizzjoni tagħha ma japplikawx konsegwentement għall-azzjonijiet għad-danni mressqa qabel is-26 ta' Diċembru 2014.

Permezz ta' deċiżjoni tad-19 ta' Lulju 2016 ²⁸, il-Kummissjoni Ewropea kkonstatat li, billi ftehm, minn naħa, fuq il-prezzijiet tat-trakkijiet fiż-Żona Ekonomika Ewropea (ŻEE) mill-1997 sal-2011, u, min-naħa l-oħra, fuq l-iskeda u r-riperkussjoni tal-ispejjeż relatati mal-introduzzjoni ta' teknoloġiji tal-emissjonijiet imposti mir-regoli Euro 3 sa Euro 6, PACCAR, DAF Trucks u DAF Trucks Deutschland (iktar 'il quddiem il-“kostrutturi

²⁷ Din is-sentenza hija pprezentata wkoll fit-Taqsima III.1 intitolata “Ordni għal produzzjoni ta' provi li jinsabu fil-pussess tal-konvenut jew ta' terz”.

²⁸ Deċiżjoni tal-Kummissjoni C(2016) 4673 final tad-19 ta' Lulju 2016, li tirrigwarda proċediment skont l-Artikolu 101 [TFUE] u l-Artikolu 53 tal-Ftehim ŻEE (II-Każ AT.39824– Trakkijiet).

inkwistjoni²⁹) ipparteċipaw, flimkien ma' diversi kostrutturi ta' trakkijiet oħrajn, f'akkordju li jmur kontra r-regoli tad-dritt tal-Unjoni li jipprojbixxu l-akkordji²⁹.

Fil-25 ta' Marzu 2019, 45 parti li pprezentaw ruħhom bħala li xtraw trakkijiet li jistgħu jaqgħu fil-kamp ta' applikazzjoni tal-ksur ikkonstatat mid-deċiżjoni tad-19 ta' Lulju 2016 ressu quddiem il-Juzgado de lo Mercantil no 7 de Barcelona (il-Qorti Kummerċjali Nru 7 ta' Barcelona, Spanja) talba għal aċċess għal diversi provi miżmuma mill-kostrutturi inkwistjoni sabiex jitolbu l-kumpens għad-dannu li rriżulta mill-ksur ikkonstatat mid-deċiżjoni tad-19 ta' Lulju 2016. F'dan ir-rigward, huma sostnew il-bżonn li jiksibu ċerti mezzi ta' provi sabiex jikkwantifikaw iż-żieda artifiċjali fil-prezzijiet, b'mod partikolari sabiex iwettqu l-paragun tal-prezzijiet irrakkomandati qabel, matul u wara l-perijodu tal-akkordju kkonċernat. Il-kostrutturi inkwistjoni kkontestaw din it-talba billi argumentaw, b'mod partikolari, li wħud mid-dokumenti mitluba kienu jeħtieġu elaborazzjoni *ad hoc*.

Peress li l-aċċess għall-provi msemija fit-talba kontenzjuża kien ibbażat fuq dispożizzjoni tal-leġiżlazzjoni Spanjola li tittrasponi l-Artikolu 5(1) tad-Direttiva 2014/104, il-Qorti Kummerċjali Nru 7 ta' Barcelona għamlet lill-Qorti tal-Ġustizzja domanda preliminari intiża, essenzjalment, sabiex jiġi stabbilit jekk il-produzzjoni tal-provi rilevanti msemija f'dan l-artikolu kellhiex tinftehem biss bħala dokumenti fil-pussess tal-konvenut jew ta' terz li diġà jeżistu jew jekk, għall-kuntrarju, jistgħux ikunu dokumenti godda li dawn tal-aħħar għandhom joħolqu meta jgħaqqdu jew jikklassifikaw informazzjoni li jkollhom fil-pussess tagħhom.

Il-kunsiderazzjonijiet tal-Qorti tal-Ġustizzja

Il-Qorti tal-Ġustizzja ppreċiżat il-kundizzjonijiet ta' applikazzjoni *ratione temporis* tal-Artikolu 5(1) tad-Direttiva 2014/104 billi fakkret qabelxejn li l-Artikolu 22 ta' din id-direttiva jiddetermina espressament kundizzjonijiet ta' applikazzjoni *ratione temporis* tad-dispożizzjonijiet tagħha, skont jekk dawn humiex, fid-dawl tad-dritt tal-Unjoni, dispożizzjonijiet sostantivi jew le.

F'dan il-każ, il-Qorti tal-Ġustizzja rrilevat li l-possibbiltà li tordna l-produzzjoni tal-provi rilevanti miżmuma mill-konvenut jew minn terz, fil-kundizzjonijiet previsti fl-ewwel subparagrafu tal-Artikolu 5(1) tad-Direttiva 2014/104, hija fost is-setgħat partikolari li l-qrati nazzjonali għandu jkollhom fil-kuntest tal-eżami tal-kawżi li jirrigwardaw ir-rikorsi għad-danni intiżi għall-kumpens tad-dannu mgarrab minħabba ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni. Issa, permezz ta' dan ir-rekwiżit, din id-dispożizzjoni hija intiża li tirrimedja n-nuqqas ta' simetrija tal-informazzjoni, li tikkaratterizza, bħala prinċipju, dawn il-kawżi għad-detriment tal-persuna leża. Madankollu, l-għan tagħha jirrigwarda biss il-miżuri proċedurali applikabbli quddiem il-qrati nazzjonali, mingħajr ma jaffettwa direttament is-sitwazzjoni legali tal-partijiet.

²⁹ Artikolu 101 TFUE u Artikolu 53 tal-Ftehim ŻEE.

F'dawn iċ-ċirkustanzi, l-ewwel subparagrafu tal-Artikolu 5(1) tad-Direttiva 2014/104 ma jinsabx fost id-dispożizzjonijiet sostantivi ta' din id-direttiva, fis-sens tal-Artikolu 22(1) tagħha, iżda fost dispożizzjonijiet "oħrajn" imsemmija fl-Artikolu 22(2) ta' din id-direttiva, li din id-dispożizzjoni tiddikjara applikabbli għar-rikorsi ppreżentati wara s-26 ta' Diċembru 2014. Minn dan isegwi li l-ewwel subparagrafu tal-Artikolu 5(1) tad-Direttiva 2014/104 kien applikabbli għar-rikors li bih kienet adita l-qorti tar-rinviju, peress li dan gie ppreżentat fil-25 ta' Marzu 2019.

Sentenza tat-12 ta' Jannar 2023, RegioJet (C-57/21, [EU:C:2023:6](#))³⁰

"Rinviju għal deċiżjoni preliminari – Kompetizzjoni – Abbuż minn pożizzjoni dominanti – Regoli li jirregolaw l-azzjonijiet għad-dannifid-dritt nazzjonali għall-ksur tad-dispożizzjonijiet tad-dritt tal-kompetizzjoni tal-Istati Membri u tal-Unjoni Ewropea – Direttiva 2014/104/UE – Artikoli 5 u 6 – Produzzjoni ta' provi – Provi li jinsabu fil-fajl ta' awtorità tal-kompetizzjoni – Proċedura pendenti quddiem il-Kummissjoni Ewropea dwar ksur tar-regoli tal-kompetizzjoni – Proċedura nazzjonali dwar azzjoni għal kumpens fir-rigward tal-istess ksur – Kundizzjonijiet dwar il-produzzjoni tal-provi"

Permezz ta' din id-deċiżjoni preliminari, il-Qorti tal-Ġustizzja kkonstatat li l-Artikoli 5 u 6 tad-Direttiva 2014/104, li jirrigwardaw, minn naħa, il-produzzjoni tal-provi rilevanti li jinsabu fil-pussess tal-konvenut jew ta' terz, u, min-naħa l-oħra, il-produzzjoni tal-provi li jinsabu fil-fajl ta' awtorità tal-kompetizzjoni, għandhom in-natura ta' dispożizzjonijiet mhux sostantivi msemmija fl-Artikolu 22(2) tal-imsemmija direttiva.

Matul is-sena 2015, RegioJet, trasportatur ferrovjarju ta' persuni fuq ir-rota Praga-Ostrava, ippreżentat quddiem il-Městský soud v Praze (il-Qorti Muniċipali ta' Praga, ir-Repubblika Ċeka) azzjoni għad-danni kontra České dráhy, it-trasportatur ferrovjarju nazzjonali Ċek, intiża għall-kumpens għad-dannu sostnut minha okkorrenzi ta' ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni allegatament imwettqa minn din tal-aħħar.

Fl-2012, l-awtorità tal-kompetizzjoni Ċeka kienet diġà fethet proċedura amministrattiva dwar il-possibbiltà ta' abbuż minn pożizzjoni dominanti mwettaq minn České dráhy, li giet sospiża fl-2016 wara l-ftuħ, mill-Kummissjoni Ewropea, ta' proċedura dwar l-istess aġir.

Fil-kuntest tal-azzjoni għad-danni tagħha, RegioJet ippreżentat quddiem il-Qorti Muniċipali ta' Praga talba għall-produzzjoni ta' diversi dokumenti li hija assumiet li kienu fil-pussess ta' České dráhy. L-awtorità tal-kompetizzjoni Ċeka, madankollu, indikat li d-dokumenti mitluba li hija kellha fl-ambitu tal-proċedura amministrattiva, l-istess bħad-dokumenti l-oħra mitluba, li flimkien ma' dawn tal-aħħar jikkostitwixxu totalità koerenti, ma setgħux jiġu prodotti sal-għeluq definittiv ta' din il-proċedura.

³⁰ Din is-sentenza hija ppreżentata wkoll fit-Taqsima III.2 intitolata "Ordni għal produzzjoni ta' provi fil-preżenza ta' proċedura pendenti quddiem il-Kummissjoni".

Madankollu, wara li staqsiet lill-Kummissjoni dwar dan il-punt, il-Qorti Muniċipali ta' Praga laqgħet it-talba għall-produzzjoni ta' dokumenti u ordnat lil České dráhy sabiex tinkludi fil-fajl dokumenti li fihom informazzjoni espressament ippreparata minn din il-kumpanija għall-finijiet tal-proċedura quddiem l-awtorità tal-kompetizzjoni Ċeka kif ukoll informazzjoni miżmuma barra mill-ambitu ta' din il-proċedura. Barra minn hekk, din l-istess qorti ddeċidiet li tissospendi l-proċedura fil-mertu relatata mal-azzjoni għad-danni sakemm tingħalaq il-proċedura miftuħa mill-Kummissjoni.

Id-deċiżjoni li tordna l-produzzjoni tad-dokumenti giet ikkonfermata mill-Vrchní soud v Praze (il-Qorti Superjuri ta' Praga, ir-Repubblika Ċeka) li, sabiex tiżgura l-protezzjoni tal-provi prodotti, qegħdithom taħt l-awtorità tagħha.

Mitluba tiddeċiedi, bħala qorti adita b'appell ta' kassazzjoni, dwar il-legalità tad-deċiżjoni tal-Qorti Superjuri ta' Praga, in-Nejvyšší soud (il-Qorti Suprema, ir-Repubblika Ċeka) iddeċidiet li tagħmel domandi lill-Qorti tal-Ġustizzja dwar l-interpretazzjoni tad-Direttiva 2014/104 dwar il-kumpens lill-vittmi ta' Prattiki antikompetittivi, li l-Artikoli 5 u 6 tagħha jipprevedu regoli dwar il-produzzjoni ta' provi mitluba għall-finijiet ta' azzjoni għad-danni fid-dritt nazzjonali għal ksur tad-dispożizzjonijiet tad-dritt tal-kompetizzjoni tal-Istati Membri u tal-Unjoni ³¹.

Il-kunsiderazzjonijiet tal-Qorti tal-Ġustizzja

Il-Qorti tal-Ġustizzja fakkret li d-Direttiva 2014/104 tistabbilixxi espressament il-kundizzjonijiet għall-applikazzjoni *ratione temporis* tad-dispożizzjonijiet li hija tipprevedi, skont jekk dawn humiex, fir-rigward tad-dritt tal-Unjoni, dispożizzjonijiet sostantivi jew le.

F'dan il-każ, il-Qorti tal-Ġustizzja rrilevat li l-possibbiltà li tiġi ordnata l-produzzjoni ta' provi rilevanti miżmuma mill-konvenut jew minn terz, taħt il-kundizzjonijiet previsti fl-Artikoli 5 u 6 tad-Direttiva 2014/104, tirrigwarda biss il-miżuri proċedurali applikabbli quddiem il-qorti nazzjonali, mingħajr ma taffettwa direttament is-sitwazzjoni legali tal-partijiet.

F'dawn iċ-ċirkustanzi, minn naħa, l-Artikoli 5 u 6 tad-Direttiva 2014/104 ma humiex inkluzi fost id-dispożizzjonijiet sostantivi ta' din id-direttiva, fis-sens tal-Artikolu 22(1) tagħha, u konsegwentement jagħmlu parti mid-dispożizzjonijiet l-oħra msemmija fl-Artikolu 22(2) tal-imsemmija direttiva, li din id-dispożizzjoni tiddikjara applikabbli għar-rikorsi pprezentati wara s-26 ta' Diċembru 2014. Min-naħa l-oħra, peress li l-leġiżlatur Ċek iddeċieda li d-dispożizzjonijiet nazzjonali intiżi sabiex jittrasponu d-dispożizzjonijiet proċedurali tad-Direttiva 2014/104 japplikaw, b'mod dirett u inkundizzjonat, ukoll għall-azzjonijiet imressqa qabel it-traspożizzjoni tagħha fid-dritt intern ta' din id-direttiva iżda wara s-26 ta' Diċembru 2014, kien isegwi li l-Artikoli 5 u 6 tal-imsemmija direttiva kienu

³¹ L-Artikolu 5 ta' din id-direttiva jstabbilixxi r-regoli li, flimkien, jiffurmaw sistema ġenerali fil-qasam tal-produzzjoni tal-provi mitluba għall-finijiet ta' azzjoni għad-danni fid-dritt nazzjonali għal ksur tad-dispożizzjonijiet tad-dritt tal-kompetizzjoni tal-Istati Membri u tal-Unjoni. B'zieda ma' din id-dispożizzjoni, l-Artikolu 6 tal-imsemmija direttiva jipprovdi r-regoli speċifiċi li jirrigwardaw il-produzzjoni ta' provi li jinsabu fil-fajls tal-awtoritajiet responsabbli mill-implimentazzjoni tar-regoli tal-kompetizzjoni.

applikabbli għar-rikors li l-qorti tar-rinviju giet adita bih, peress li dan gie pprezentat fl-2015.

2.2.2. Dispożizzjonijiet li jirregolaw il-kwantifikazzjoni tad-dannu

Sentenza tat-22 ta' Ġunju 2022, Volvo u DAF Trucks (C-267/20, [EU:C:2022:494](#))

“Rinviju għal deċiżjoni preliminari – Akkordji – Artikolu 101 TFUE – Direttiva 2014/104/UE – Artikoli 10, 17 u 22 – Azzjonijiet għad-danni għall-ksur tad-dispożizzjonijiet tad-dritt tal-kompetizzjoni tal-Unjoni Ewropea – Terminu ta' preskrizzjoni – Preżunzjoni konfutabbli ta' dannu – Kwantifikazzjoni tad-danni mgarrba – Traspożizzjoni tardiva tad-Direttiva – Applikazzjoni ratione temporis – Dispożizzjonijiet sostantivi u proċedurali”

Fdin is-sentenza, li l-kuntest fattwali u ġuridiku tagħha gie espost preċedentement ³², il-Qorti tal-Ġustizzja rrilevat li, peress li dan huwa b'mod partikolari intiż li jagħti lill-qrati nazzjonali l-possibbiltà li jistmaw l-ammont tad-dannu mgarrab meta jkun prattikament impossibbli jew eċċessivament diffiċli li dan jiġi kkwantifikat bi preċiżjoni fuq il-bażi tal-provi disponibbli, l-Artikolu 17(1) tad-Direttiva 2014/104 għandu l-għan li jnaqqas il-livell ta' prova meħtieġ għall-finijiet tad-determinazzjoni tal-ammont tad-danni li jirriżultaw minn ksur tar-regoli tad-dritt tal-kompetizzjoni.

Fid-dawl tal-ġurisprudenza tagħha, li tgħid li r-regoli dwar l-oneru tal-prova u l-livell ta' prova meħtieġ huma, bħala prinċipju, ikklassifikati bħala regoli proċedurali, il-Qorti tal-Ġustizzja kkonkludiet li l-Artikolu 17(1) tad-Direttiva 2014/104 jikkostitwixxi dispożizzjoni proċedurali, fis-sens ta' din id-direttiva, li fir-rigward tagħha hija eskluża l-applikazzjoni tad-dispożizzjonijiet ta' traspożizzjoni għal azzjonijiet ipprezentati qabel is-26 ta' Diċembru 2014.

Peress li RM ipprezenta r-rikors tiegħu fl-1 ta' April 2018, dan ir-rikors, għalkemm kien jirrigwarda ksur li ntemm qabel id-dħul fis-seħħ tal-imsemmija direttiva, kien jaqa', b'konsegwenza ta' dan, fil-kamp ta' applikazzjoni *ratione temporis* tal-Artikolu 17(1) ta' din id-direttiva.

³² Fir-rigward tal-kuntest fattwali u ġuridiku tal-kawża, ara t-Taqsima I.2.1.1 intitolata “Dispożizzjonijiet li jirregolaw it-terminu ta' preskrizzjoni tal-azzjonijiet għall-kumpens”. Din is-sentenza hija pprezentata wkoll fit-Taqsima I.2.1.3 intitolata “Dispożizzjonijiet li jistabbilixxu preżunzjoni konfutabbli dwar l-eżistenza ta' dannu li jirriżulta minn akkordju” u fit-Taqsima V “Sistema tat-termini ta' preskrizzjoni”.

2.3. Applikazzjoni *ratione temporis* tad-dispożizzjonijiet tad-direttiva li jafferma mill-ġdid il-ġurisprudenza eżistenti

Sentenza tas-16 ta' Frar 2023, *Tráficos Manuel Ferrer* (C-312/21, [EU:C:2023:99](#))

*“Rinviju għal deċizzjoni preliminari – Kompetizzjoni – Kumpens għad-dannu kkawżat minn prattika pprojbata mill-Artikolu 101(1) TFUE – Deċizzjoni tal-Kummissjoni li tikkonstata l-eżistenza ta’ ftehimiet kollużivi dwar l-iffissar tal-prezzijiet u ż-żieda tal-prezzijiet gross ta’ trakkijiet fiż-Żona Ekonomika Ewropea (ŻEE) – Regola ta’ proċedura ċivili nazzjonali li tipprevedi, fil-każ li t-talba tintlaq’ parzjalment, li l-ispejjeż jibqgħu a karigu ta’ kull parti, ħlief fil-każ ta’ aġir abbużiv – Awtonomija proċedurali tal-Istati Membri – Prinċipji ta’ effettività u ta’ ekwivalenza – Direttiva 2014/104/UE – Għanijiet u l-bilanċ globali – Artikolu 3 – Dritt għall-kumpens sħiħ tad-dannu mġarrab – Artikolu 11(1) – Responsabbiltà in solidum tal-awturi ta’ ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni – Artikolu 17(1) – Possibbiltà ta’ stima, minn qorti nazzjonali, tad-dannu – Kundizzjonijiet – Natura prattikament impossibbli jew eċċessivament diffiċli tal-kwantifikazzjoni tad-dannu – Artikolu 22 – Applikazzjoni *ratione temporis*”*

Fdin is-sentenza, li l-kuntest fattwali u ġuridiku tiegħu gie espost preċedentement ³³, il-Qorti tal-Ġustizzja kkonstatat li, il-legiżlatur tal-Unjoni, filwaqt li fakkar fl-Artikolu 3(1) tad-Direttiva 2014/104, l-obbligu tal-Istati Membri li jiżguraw li kull persuna fiżika jew ġuridika li tkun garrbet dannu kkawżat minn ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni tkun f’pożizzjoni li titlob u tikseb kumpens sħiħ għal dan id-dannu u billi ddefinixxa dan tal-aħħar, fl-Artikolu 3(2) ta’ din id-direttiva, bħala d-dritt għal kumpens għad-dannu reali u għat-telf ta’ profitt, kif ukoll il-ħlas tal-interessi, kellu l-intenzjoni li jafferma mill-ġdid il-ġurisprudenza eżistenti, kif jirriżulta mill-premessa 12 tal-imsemmija direttiva, b’tali mod li l-miżuri nazzjonali ta’ traspożizzjoni ta’ dawn id-dispożizzjonijiet għandhom neċessarjament japplikaw b’effett immedjat għall-azzjonijiet kollha għal danni li jaqgħu fil-kamp ta’ applikazzjoni tal-istess direttiva, kif ikkonfermat mill-Artikolu 22(2) tagħha.

Bl-istess mod, l-Artikolu 11(1) tad-Direttiva 2014/104, sa fejn jipprevedi l-possibbiltà għall-parti li tippreżenta talba għad-danni bbażata fuq l-eżistenza ta’ dannu kkawżat minn aġir antikompetittiv li tindirizza din it-talba lil wieħed biss mill-awturi ta’ dan l-aġir, għandu jitqies bħala dispożizzjoni li tikkodifika l-ġurisprudenza tal-Qorti tal-Ġustizzja u huwa fost id-dispożizzjonijiet tal-imsemmija direttiva li l-miżuri nazzjonali ta’ traspożizzjoni tagħhom japplikaw immedjatament.

³³ Fir-rigward tal-kuntest fattwali u ġuridiku tal-kawża, ara t-Taqsimha I.1 intitolata “Kamp ta’ applikazzjoni *ratione materiae*”. Din is-sentenza hija ppreżentata wkoll taħt it-Taqsimha IV intitolata “Stima tad-dannu”.

II. Entitajiet responsabbli għall-kumpens tad-dannu

Sentenza tal-14 ta' Marzu 2019, Skanska Industrial Solutions et (C-724/17, [EU:C:2019:204](#))

“Rinviju għal deċiżjoni preliminari – Kompetizzjoni – Artikolu 101 TFUE – Kumpens għad-danni kkawżati minn akkordju pprojbit minn dan l-artikolu – Determinazzjoni tal-entitajiet responsabbli għall-ħlas tal-kumpens – Suċċessjoni ta' entitajiet ġuridiċi – Kunċett ta' 'impriza' – Kriterju tal-kontinwità ekonomika”

F'din il-kawża għal deċiżjoni preliminari, il-Qorti tal-Ġustizzja għamlet preċiżazzjonijiet dwar l-identifikazzjoni tad-debitur tal-azzjoni għall-kumpens għad-dannu kkawżat mill-ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni tal-Unjoni fil-każ ta' suċċessjoni ta' entitajiet ġuridiċi.

F'dan il-każ, kien ġie implimentat akkordju bejn l-1994 u l-2002 fil-Finlandja. Dan kien jirrigwarda t-tqassim tas-swieq, it-tariffi u l-preżentazzjoni ta' offerti għal kuntratti, kien ikopri t-totalità ta' dan l-Istat Membru u seta' jaffettwa wkoll il-kummerċ bejn l-Istati Membri. Bejn l-2000 u l-2003, il-kumpanniji konvenuti xtraw l-azzjonijiet kollha ta' diversi parteċipanti fl-akkordju, li huma sussegwentement xoljew wara proċeduri ta' stralċ volontarju. Permezz ta' sentenza tad-29 ta' Settembru 2009, il-Korkein hallinto-oikeus (il-Qorti Amministrattiva Suprema, il-Finlandja) ikkundannat lill-parteċipanti fl-akkordju għal ksur tal-liġi Finlandiża dwar ir-restrizzjonijiet tal-kompetizzjoni u tad-dispożizzjonijiet tat-Trattat FUE dwar l-akkordji.

Abbażi ta' din is-sentenza, il-belt Finlandiża ta' Vantaa ressqet rikors għad-danni biex tikseb, mingħand il-kumpanniji xerrejja, kumpens għad-dannu kkawżat mill-akkordju. Dan ir-rikors ġie miċħud peress li r-regoli ta' responsabbiltà civili stabbiliti fid-dritt Finlandiż jipprevedu li hija biss l-entità ġuridika li kkawżat id-dannu li hija responsabbli.

Permezz tal-ewwel u tat-tieni domanda tagħha, il-qorti tar-rinviju essenzjalment staqsiet jekk id-dispożizzjonijiet tat-Trattat FUE dwar l-akkordji kellhomx jiġu interpretati fis-sens li, f'sitwazzjoni bħal dik inkwistjoni fil-kawża prinċipali, il-kumpanniji setgħux jinżammu responsabbli għad-danni kkawżati minn dan l-akkordju.

Il-Qorti tal-Ġustizzja ddeċidiet li l-kwistjoni tad-determinazzjoni tal-entità li għandha tikkumpensa d-dannu kkawżat minn akkordju hija rregolata direttament mid-dritt tal-Unjoni. Peress li r-responsabbiltà għad-dannu li jirriżulta minn ksur tar-regoli tal-kompetizzjoni tal-Unjoni hija ta' natura personali, hija l-impriza li tikser dawn ir-regoli li għandha tagħmel tajjeb għad-dannu kkawżat mill-ksur. L-entitajiet li għandhom jikkumpensaw id-dannu kkawżat minn akkordju jew minn Prattika pprojbita mill-Artikolu 101 TFUE huma l-imprizi, fis-sens ta' din id-dispożizzjoni, li jkunu pparteċipaw f'dan l-akkordju jew f'din il-prattika.

Din l-interpretazzjoni ma hijiex ikkontestata mill-argument tal-Kummissjoni Ewropea, fis-sens li mill-Artikolu 11(1) tad-Direttiva 2014/104 jirriżulta li huwa l-ordinament ġuridiku

intern ta' kull Stat Membru li għandu jiddetermina l-entità obligata li tikkumpensa dan id-dannu, fl-osservanza tal-prinċipji ta' ekwivalenza u ta' effettività.

Fil-fatt, din id-dispożizzjoni tad-Direttiva 2014/104, li ma kinitx, barra minn hekk, applikabbli *ratione temporis* għall-fatti inkwistjoni fil-kawża prinċipali, ma tirrigwardax id-determinazzjoni tal-entitajiet obligati jikkumpensaw tali danni, iżda t-tqassim tar-responsabbiltà bejn l-imsemmija entitajiet, u, għaldaqstant, ma tagħtix setgħat lill-Istati Membri biex jagħmlu din id-determinazzjoni.

Għall-kuntrarju, l-imsemmija dispożizzjoni tikkonferma, kif jagħmel l-Artikolu 1 tad-Direttiva 2014/104, intitolat "Suġġett u kamp ta' applikazzjoni", fl-ewwel sentenza tal-paragrafu 1 tiegħu, li dawk responsabbli għad-danni kkawżati minn ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni tal-Unjoni huma l-"imprizi" li wettqu dan il-ksur.

Madankollu, il-Qorti tal-Ġustizzja fakkret li l-kunċett ta' "impriza", fis-sens tal-Artikolu 101 TFUE, jinkludi kull entità li teżerċita attività ekonomika, indipendentement mill-istatus ġuridiku ta' din l-entità u mill-mod ta' finanzjament tagħha u jkopri unità ekonomika anki jekk, mill-perspettiva ġuridika, din l-unità ekonomika tkun magħmula minn diversi persuni fiżiċi jew ġuridiċi.

Għalhekk, meta entità li tkun wettqet ksur tar-regoli tal-kompetizzjoni tal-Unjoni tkun is-suġġett ta' tibdil legali jew organizzattiv, dan it-tibdil ma għandux neċessarjament bħala effett li joħloq impriza ġdida ħielsa mir-responsabbiltà tal-aġir li jmur kontra dawn ir-regoli tal-entità preċedenti jekk, mil-lat ekonomiku, hemm identikità bejnha u bejn l-entità l-ġdida. Fil-fatt, jekk imprizi, responsabbli għad-dannu kkawżat minn tali ksur, ikunu jistgħu jaħarbu mir-responsabbiltà tagħhom permezz tas-sempliċi fatt li l-identikità tagħhom tkun inbidlet wara ristrutturazzjonijiet, trasferimenti jew bidliet legali jew organizzattivi oħra, l-għan imfittex minn din is-sistema kif ukoll l-effett utli tal-imsemmija regoli jiġu kompromessi.

F'dan il-każ, kien jidher li hemm kontinwità ekonomika bejn il-kumpanniji xerrejja, minn naħa, u l-kumpanniji li pparteċipaw fl-akkordju inkwistjoni, min-naħa l-oħra. Għalhekk il-kumpanniji xerrejja ħadu r-responsabbiltà ta' dawn il-kumpanniji tal-aħħar għad-danni kkawżati minn dan l-akkordju.

Sentenza tas-6 ta' Ottubru 2021 (Awla Manja), Sumal (C-882/19, [EU:C:2021:800](#))

"Rinviju għal deċiżjoni preliminari – Kompetizzjoni – Kumpens għad-dannu kkawżat minn prattika pprojbata mill-Artikolu 101(1) TFUE – Determinazzjoni tal-entitajiet responsabbli għall-ħlas tal-kumpens – Azzjoni għad-danni diretta kontra s-sussidjarja ta' kumpannija omm u mressqa wara deċiżjoni li tikkonstata l-parteċipazzjoni ta' din l-unika kumpannija omm f'akkordju – Kunċett ta' 'impriza' – Kunċett ta' 'unità ekonomika'"

Fl-interpretazzjoni tal-kunċett ta' "impriza" użat fl-Artikolu 101 TFUE, il-Qorti tal-Ġustizzja ppreċiżat il-kundizzjonijiet li abbażi tagħhom il-vittmi ta' akkordju pprojbit minn dan l-

artikolu għandhom id-dritt li jressqu azzjoni għall-kumpens għad-dannu kkawżat kontra s-sussidjarja ta' kumpannija omm li l-parteċipazzjoni tagħha f'dan il-ksur giet ikkonstatata permezz ta' deċiżjoni tal-Kummissjoni.

Bejn l-1997 u l-1999, il-kumpannija Sumal SL akkwistat żewġ trakkijiet mingħand Mercedes Benz Trucks España SL (iktar 'il quddiem "MBTE"), li hija sussidjarja tal-grupp Daimler, li l-kumpannija omm tagħha hija Daimler AG.

Permezz ta' deċiżjoni tad-19 ta' Lulju 2016³⁴, il-Kummissjoni Ewropea kkonstatat ksur tar-regoli tad-dritt tal-Unjoni li jipprojbixxu l-akkordji³⁵ minn Daimler AG sa fejn din kienet ikkonkludiet, bejn Jannar 1997 u Jannar 2011, arrangamenti ma' erbatax-il manifattur Ewropew ta' trakkijiet oħra dwar l-iffissar tal-prezzijiet u ż-żieda fil-prezzijiet gross tat-trakkijiet fiż-Żona Ekonomika Ewropea (ŻEE).

Wara din id-deċiżjoni, Sumal ressqet azzjoni għad-danni kontra MBTE, fejn talbet il-ħlas tas-somma ta' EUR 22 204.35 għad-danni li jirriżultaw minn dan l-akkordju. Madankollu, l-azzjoni ta' Sumal giet miċħuda mill-Juzgado de lo Mercantil no 07 de Barcelona (il-Qorti Kummerċjali Nru 07 ta' Barcelona, Spanja) minħabba li MBTE ma kinitx imsemmija fid-deċiżjoni tal-Kummissjoni.

Sumal appellat minn din is-sentenza quddiem l-Audiencia Provincial de Barcelona (il-Qorti Provinciċjali ta' Barcelona, Spanja). F'dan il-kuntest, din il-qorti staqsiet jekk azzjoni għad-danni setgħetx titressaq kontra sussidjarja wara deċiżjoni tal-Kummissjoni li tikkonstata Prattiki antikompetittivi tal-kumpannija omm tagħha u, jekk ikun il-każ, taħt liema kundizzjonijiet. Għalhekk, din il-qorti ddeċidiet li tissospendi l-proċeduri quddiemha u li tirrinviya din id-domanda lill-Qorti tal-Ġustizzja permezz ta' deċiżjoni preliminari.

Il-kunsiderazzjonijiet tal-Qorti tal-Ġustizzja

Skont ġurisprudenza stabbilita, kull persuna għandha d-dritt li titlob lill-"imprizi" li pparteċipaw f'akkordju jew fi Prattiki pprojbiti skont l-Artikolu 101 TFUE kumpens għad-dannu kkawżat minn dawn il-Prattiki antikompetittivi.

Peress li dawn l-azzjonijiet għad-danni huma parti integrali mis-sistema ta' implimentazzjoni tar-regoli tal-kompetizzjoni tal-Unjoni, l-istess bħall-implimentazzjoni tagħhom mill-awtoritajiet pubbliċi, il-kunċett ta' "impriza" fis-sens tal-Artikolu 101 TFUE ma jistax ikollu portata differenti fil-kuntest tal-impożizzjoni mill-Kummissjoni ta' multi fuq l-"imprizi" (*public enforcement*) u f'dak tal-azzjonijiet għad-danni li jitressqu kontra dawn l-"imprizi" quddiem il-qorti nazzjonali (*private enforcement*).

F'dan ir-rigward, mill-formulazzjoni tal-Artikolu 101(1) TFUE jirriżulta li l-għażla tal-awturi tat-Trattati kienet li jintuża dan il-kunċett ta' "impriza" sabiex jindika l-awtur ta' ksur tad-

³⁴ Deċiżjoni tal-Kummissjoni C(2016) 4673 final tad-19 ta' Lulju 2016, li tirrigwarda proċediment skont l-Artikolu 101[TFUE] u tal-Artikolu 53 tal-Ftehim ŻEE (il-Każ AT.39824 – Trakkijiet), li s-sunt tagħha gie ippubblikat f'Il-Gurnal Uffiċjali tal-Unjoni Ewropea tas-6 ta' April 2017 (GU 2017, C 108, p. 6).

³⁵ Artikolu 101 TFUE u Artikolu 53 tal-Ftehim ŻEE.

dritt tal-kompetizzjoni, li jista' jiġi ssanzjonat b'applikazzjoni ta' din id-dispożizzjoni, u mhux kunċetti oħra bħal dawk ta' "kumpannija" jew ta' "persuna ġuridika".

Bl-istess mod, mid-Direttiva 2014/104 u b'mod partikolari mill-punt 2 tal-Artikolu 2 tagħha, jirriżulta li l-leġiżlatur iddefinixxa l-"kontraventur [awtur tal-ksur]", li għandu l-obbligu, skont din l-istess direttiva, għall-kumpens għad-dannu kkawżat mill-ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni imputabbli lil dan il-awtur tal-ksur, bħala "l-impriża jew l-assocjazzjoni ta' impriži li wettqet il-ksur tal-liġi tal-kompetizzjoni".

Issa, skont il-ġurisprudenza tal-Qorti tal-Ġustizzja, il-kunċett ta' "impriża" fis-sens tal-Artikolu 101 TFUE jinkludi kull entità li teżerċita attività ekonomika, indipendentement mill-istatus legali ta' din l-entità u l-mod kif tiġi ffinanzjata, u b'hekk jirreferi għal unità ekonomika, anki jekk, mill-perspettiva legali, din tal-aħħar hija kkostitwita minn diversi persuni fiżiċi jew ġuridiċi.

Meta jiġi stabbilit li kumpannija li tappartjeni għal tali unità ekonomika kisret l-Artikolu 101(1) TFUE, b'tali mod li l-"impriża" li tiffirma parti minnha wettqet il-ksur ta' din id-dispożizzjoni, il-kunċett ta' "impriża" u, permezz tiegħu, dak ta' "unità ekonomika", iwasslu *ipso iure* għal responsabbiltà *in solidum* bejn l-entitajiet li jiffurmaw l-unità ekonomika fil-mument tat-twettiq tal-ksur.

F'dan ir-rigward, il-Qorti tal-Ġustizzja rrilevat, barra minn hekk, li l-kunċett ta' "impriża" użat fl-Artikolu 101 TFUE huwa kunċett funzjonali, b'tali mod li l-unità ekonomika li tikkostitwixxi l-impriża għandha tiġi identifikata mill-perspettiva tas-sugġett tal-ftehim inkwistjoni.

Għalhekk, meta l-eżistenza ta' ksur tal-Artikolu 101(1) TFUE tkun ġiet stabbilita fir-rigward ta' kumpannija omm, il-vittma ta' dan il-ksur tkun tista' tipprova tinvoka r-responsabbiltà ċivili ta' kumpannija sussidjarja ta' din il-kumpannija omm bil-kundizzjoni li l-vittma turi li, fid-dawl, minn naħa, tar-rabtiet ekonomiċi, organizzattivi u legali li jgħaqqdu lil dawn iż-żewġ entitajiet legali u, min-naħa l-oħra, tal-eżistenza ta' rabta konkreta bejn l-attività ekonomika ta' din il-kumpannija sussidjarja u s-sugġett tal-ksur li l-kumpannija omm kienet responsabbli għalih, l-imsemmija kumpannija sussidjarja kienet tikkostitwixxi flimkien mal-kumpannija omm tagħha unità ekonomika.

III. Produzzjoni ta' provi fil-proċeduri nazzjonali

1. Ordni għal produzzjoni ta' provi li jinsabu fil-pussess tal-konvenut jew ta' terz

Sentenza tal-10 ta' Novembru 2022, PACCAR et (C-163/21, [EU:C:2022:863](#))

“Rinviju għal deċiżjoni preliminari – Kompetizzjoni – Kumpens għad-dannu kkawżat minn prattika pprojbata mill-Artikolu 101(1) TFUE – Ftehimiet kollużivi dwar l-iffissar tal-prezzijiet u ż-żieda tal-prezzijiet gross tat-trakkijiet fiż-Żona Ekonomika Ewropea (ŻEE) – Direttiva 2014/104/UE – Regoli li jirregolaw l-azzjonijiet għad-dannifid-dritt nazzjonali għall-ksur tad-dispożizzjonijiet tad-dritt tal-kompetizzjoni tal-Istati Membri u tal-Unjoni Ewropea – Artikolu 22(2) – Applikabbiltà ratione temporis – L-ewwel subparagrafu tal-Artikolu 5(1) – Kunċett ta' provi rilevanti li jinsabu fil-pussess tal-konvenut jew ta' terz – Artikolu 5(2) – Produzzjoni ta' ċerti provi jew ta' kategoriji rilevanti ta' provi abbażi ta' informazzjoni fattwali raġonevolment disponibbli – Artikolu 5(3) – Eżami tal-proporzjonalità tat-talba għall-produzzjoni ta' provi – Ibbilanċjar tal-interessi leġittimi tal-partijiet u ta' terzi – Portata tal-obbligi li jirriżultaw minn dawn id-dispożizzjonijiet”

F'din is-sentenza, li l-kuntest fattwali u ġuridiku tagħha ġie espost preċedentement ³⁶, il-Qorti tal-Ġustizzja interpretat l-ewwel subparagrafu tal-Artikolu 5(1) tad-Direttiva 2014/104 fis-sens li talba għall-produzzjoni ta' provi tista', taht ċerti kundizzjonijiet, tirrigwarda provi li għandhom jinholqu *ex novo* permezz ta' ġbir jew klassifikazzjoni ta' informazzjoni fil-pussess tad-destinatarju tat-talba.

F'dan ir-rigward, il-Qorti tal-Ġustizzja bdiet billi kkonstatat li, għalkemm il-formulazzjoni ta' din id-dispożizzjoni twassal sabiex jitqies li talba għall-produzzjoni ta' provi tista' tirrigwarda biss provi eżistenti minn qabel, l-interpretazzjoni tagħha għandha tiegħu inkunsiderazzjoni wkoll il-kuntest tagħha u l-għanijiet imfittxija mil-leġiżlazzjoni li minnha tagħmel parti.

F'dak li jirrigwarda, minn naħa, il-kuntest tal-ewwel subparagrafu tal-Artikolu 5(1) tad-Direttiva 2014/104, il-Qorti tal-Ġustizzja osservat li d-definizzjoni tal-kelma “evidenza” li tinsab fil-punt 13 tal-Artikolu 2 ta' din id-direttiva, li tirreferi għal “kull tip ta' mezz ta' prova ammissibbli quddiem il-qorti nazzjonali invokata, partikolarment dokumenti u l-oġġetti l-oħra kollha li jkun jinkludi informazzjoni, irrispettivament mill-mezz fejn l-informazzjoni hija maħżuna”, ma tippermettix li jitqies li l-provi li l-produzzjoni tagħhom hija mitluba jikkorrispondu neċessarjament għal “dokumenti” eżistenti minn qabel. F'dan ir-rigward, il-Qorti tal-Ġustizzja qieset li r-riferiment għall-provi “fil-pussess” tal-konvenut jew ta' terz sempliċement jagħti rendikont ta' sitwazzjoni fattwali, marbuta man-nuqqas ta' simetrija tal-informazzjoni msemmija preċedentement, li l-leġiżlatur tal-Unjoni kellu l-intenzjoni li jirrimedja.

³⁶ Fir-rigward tal-kuntest fattwali u ġuridiku tal-kawża, ara t-Taqsima I.2.2.1 intitolata “Dispożizzjonijiet intiżi li jagħtu lill-qrati nazzjonali l-possibbiltà li jorndaw il-produzzjoni ta' provi”.

Skont il-Qorti tal-Ġustizzja, din l-analiżi kienet ikkorroborata mill-interpretazzjoni tal-ewwel subparagrafu tal-Artikolu 5(1) tad-Direttiva 2014/104 fid-dawl tal-paragrafi 2 u 3 ta' dan l-istess artikolu, li jeżiġu rispettivament mill-qrati nazzjonali li jiżguraw l-osservanza tar-rekwiżit ta' speċifità tat-talba għall-produzzjoni tal-provi kif ukoll tal-prinċipju ta' proporzjonalità.

Fir-rigward, min-naħa l-oħra, tal-għan tal-ewwel subparagrafu tal-Artikolu 5(1) tad-Direttiva 2014/104, il-Qorti tal-Ġustizzja fakkret li l-adozzjoni tad-Direttiva 2014/104 tirriżulta mill-konstatazzjoni, mil-leġislatur tal-Unjoni, tal-insuffiċjenza tal-ġlieda kontra l-aġir antikompetittiv fuq l-inizjattiva tal-Kummissjoni Ewropea u tal-awtoritajiet tal-kompetizzjoni nazzjonali sabiex tiġi żgurata l-osservanza sħiħa tar-regoli tal-kompetizzjoni tal-Unjoni u, għaldaqstant, tan-neċessità li tiġi ffaċilitata l-possibbiltà għall-isfera privata li tipparteċipa għas-sanzjoni pekunjarja u, għalhekk, għall-prevenzjoni ta' tali aġir. Issa, is-setgħat partikolari li l-qrati nazzjonali għandu jkollhom sabiex jirrimedjaw in-nuqqas ta' simetrija tal-informazzjoni bejn il-partijiet ikkonċernati jikkontribwixxu għal dan l-għan.

F'din il-perspettiva, il-Qorti tal-Ġustizzja qieset li l-fatt li l-provi li l-produzzjoni tagħhom tista' tintalab jiġu limitati mill-ewwel għad-dokumenti eżistenti minn qabel li jinsabu fil-pussess tal-konvenut jew ta' terz jista', f'ċerti każijiet, imur kontra l-għan ewlieni segwit mid-Direttiva 2014/104.

Madankollu, il-Qorti tal-Ġustizzja enfasizzat, fl-aħħar nett, li tali interpretazzjoni tal-ewwel subparagrafu tal-Artikolu 5(1) tad-Direttiva 2014/104 bl-ebda mod ma taffettwa l-applikazzjoni tal-mekkanizmu ta' bilanċjar tal-interessi preżenti, kif jirriżulta mill-paragrafi 2 u 3 ta' dan l-istess artikolu. Fil-fatt, peress li d-dispożizzjonijiet ta' din id-direttiva għandhom jiġu implimentati b'rispett tad-drittijiet fundamentali u tal-prinċipji rrikonoxxuti mill-Karta tad-Drittijiet Fundamentali tal-Unjoni Ewropea, huma l-qrati nazzjonali aditi b'talba għall-produzzjoni ta' provi li għandhom jillimitaw il-produzzjoni ta' tali provi għal dak li huwa rilevanti, proporzjonat u neċessarju, billi jieħdu inkunsiderazzjoni l-interessi legittimi u d-drittijiet fundamentali tal-parti li lilha ssir it-talba, skont l-Artikolu 5(2) u (3) tad-direttiva.

Għalhekk, il-Qorti tal-Ġustizzja ddeċidiet li l-ewwel subparagrafu tal-Artikolu 5(1) tad-Direttiva 2014/104 għandu jiġi interpretat fis-sens li l-provi rilevanti fil-pussess tal-konvenut jew ta' terz, li l-qrati nazzjonali jistgħu jorndaw il-produzzjoni tagħhom, ma humiex limitati għad-dokumenti fil-pussess tagħhom li diġà jeżistu, iżda jinkludu wkoll dawk li l-parti li lilha tkun indirizzata t-talba għall-produzzjoni tal-provi għandha toħloq *ex novo*, billi tiġbor jew tikklassifika informazzjoni, għarfien jew data fil-pussess tagħha, bla ħsara għall-osservanza stretta, mill-imsemmija qrati, tal-obbligu tagħhom skont paragrafu 2 u 3 tal-imsemmi artikolu li jillimitaw il-produzzjoni tal-provi għal dak li jkun rilevanti, proporzjonat u neċessarju, filwaqt li jitqiesu l-interessi legittimi u d-drittijiet fundamentali tal-parti li lilha tkun indirizzata t-talba.

2. Ordni għal produzzjoni ta' provi fil-preżenza ta' proċedura pendenti quddiem il-Kummissjoni

Sentenza tat-12 ta' Jannar 2023, RegioJet (C-57/21, [EU:C:2023:6](#))

“Rinviju għal deċiżjoni preliminari – Kompetizzjoni – Abbuż minn pożizzjoni dominanti – Regoli li jirregolaw l-azzjonijiet għad-danni fid-dritt nazzjonali għall-ksur tad-dispożizzjonijiet tad-dritt tal-kompetizzjoni tal-Istati Membri u tal-Unjoni Ewropea – Direttiva 2014/104/UE – Artikoli 5 u 6 – Produzzjoni ta' provi – Provi li jinsabu fil-fajl ta' awtorità tal-kompetizzjoni – Proċedura pendenti quddiem il-Kummissjoni Ewropea dwar ksur tar-regoli tal-kompetizzjoni – Proċedura nazzjonali dwar azzjoni għal kumpens fir-rigward tal-istess ksur – Kundizzjonijiet dwar il-produzzjoni tal-provi”

F'din is-sentenza, li l-kuntest fattwali u ġuridiku tagħha ġie espost preċedentement ³⁷, il-Qorti tal-Ġustizzja ppreċiżat il-modalitajiet li abbażi tagħhom qorti nazzjonali adita b'azzjoni għall-kumpens għad-dannu kkawżat minn akkordju tista' tordna l-produzzjoni tal-provi rilevanti minkejja s-sospensjoni tal-proċedura ġudizzjarja fir-rigward ta' proċedura pendenti quddiem il-Kummissjoni dwar l-akkordju inkwistjoni.

F'dan ir-rigward, il-Qorti tal-Ġustizzja fakkret li d-dispożizzjonijiet applikabbli għall-produzzjoni ta' dokumenti msemmija fl-Artikoli 5 sa 8 tad-Direttiva 2014/104 jirriflettubbilanċjar bejn, minn naħa, l-effettività tal-azzjonijiet mmexxija mill-awtoritajiet responsabbli għall-kompetizzjoni u, min-naħa l-oħra, l-effettività tar-rikorsi għad-danni ppreżentati mill-persuni li jqisu ruħhom leżi minn Prattiki antikompetittivi.

Għaldaqstant, għalkemm id-Direttiva 2014/104 hija intiża sabiex ittejjeb l-aċċess għall-provi mill-vittmi ta' aġir antikompetittiv, fid-dawl tan-nuqqas ta' simetrija tal-informazzjoni li ħafna drabi tikkarakterizza t-tilwim li jirrigwarda l-azzjonijiet għad-danni intiżi għall-kumpens tad-dannu sostnut minħabba ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni, hija tirregola wkoll strettament dan l-aċċess.

Fl-ewwel lok, l-Artikolu 5 tad-Direttiva 2014/104 jistabbilixxi ċertu numru ta' regoli ta' natura ġenerali fil-qasam tal-produzzjoni tal-provi fil-proċeduri dwar azzjonijiet għad-danni għall-ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni.

Fit-tieni lok, l-Artikolu 6 ta' din id-direttiva jipprevedi regoli speċifiċi għall-produzzjoni tal-provi li jinsabu fil-fajl ta' awtorità tal-kompetizzjoni, li jirriflettub'mod partikolari, livell ta' protezzjoni ddifferenzjat skont l-informazzjoni mitluba u l-ħtieġa li tiġi ppreżervata l-effettività tal-proċeduri mmexxija fl-isfera pubblika. Fil-fatt, din id-dispożizzjoni tagħmel distinzjoni bejn diversi kategoriji ta' provi.

³⁷ Fir-rigward tal-kuntest fattwali u ġuridiku tal-kawża, ara t-Taqsimha 1.2.2.1 intitolata “Dispożizzjonijiet intiżi li jagħtu lill-qorti nazzjonali l-possibbiltà li jordnaw il-produzzjoni ta' provi”.

Fit-tielet lok, għandu jiġi rrilevat li, kif jirriżulta mill-Artikolu 5(3) u mill-Artikolu 6(4) tagħha, id-Direttiva 2014/104 tipprevedi għalhekk regoli speċifiċi applikabbli għat-talbiet għal produzzjoni ta' provi li fil-kuntest tagħhom dawn it-talbiet ma jintlaqgħux awtomatikament, iżda jiġu evalwati mill-perspettiva tal-prinċipju ta' proporzjonalità u fid-dawl ta' ċirkustanzi u tal-interessi legittimi preżenti. Il-qorti nazzjonali adita hija għalhekk mitluba timplimenta sħarriġ rigoruż tal-proporzjonalità, filwaqt li tiegħu inkunsiderazzjoni, jekk ikun il-każ, l-opinjoni li l-awtorità tal-kompetizzjoni kkonċernata tista', skont l-Artikolu 6(11) tad-Direttiva 2014/104, tippreżenta lil din il-qorti.

Fid-dawl ta' dawn il-preċiżazzjonijiet, il-Qorti tal-Ġustizzja eżaminat, qabel kollox, id-domanda preliminari dwar jekk qorti nazzjonali li tkun adita b'azzjoni għad-danni li tirrigwarda ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni tistax tordna produzzjoni ta' provi filwaqt li tissospendi l-proċedura ġudizzjarja fid-dawl ta' proċedura amministrattiva li tkun għadha ma ngħalqitx mill-Kummissjoni Ewropea.

F'dan ir-rigward, il-Qorti tal-Ġustizzja kkonstatat li l-Artikolu 16(1) tar-Regolament 1/2003 jimponi, ċertament, fuq il-qorti nazzjonali l-obbligu li jastjenu milli jieħdu deċiżjonijiet li jmorru kontra d-deċiżjoni prevista fi proċedura mibdija mill-Kummissjoni u, għal dan il-għan tal-aħħar, li jevalwaw jekk huwiex neċessarju li l-proċedura tiġi sospiza. Madankollu, minn qari tad-dispożizzjonijiet kollha tad-Direttiva 2014/104 jirriżulta li din ma timponix fuq il-qorti nazzjonali l-obbligu li jissospendu l-proċeduri relatati ma' azzjonijiet għad-danni għal ksur tar-regoli tal-kompetizzjoni li huma jkunu aditi bihom minhabba l-ftuħ ta' proċedura quddiem il-Kummissjoni dwar l-istess ksur.

Fuq dan il-punt, il-Qorti tal-Ġustizzja ppreċiżat li, meta qorti tordna l-produzzjoni ta' provi mill-partijiet jew terzi fil-kuntest ta' azzjoni għad-danni li tkun giet sospiza minhabba l-ftuħ ta' proċedura mill-Kummissjoni, l-imsemmija qorti ma għandhiex tiegħu, bħala prinċipju, deċiżjoni li tista' tmur kontra d-deċiżjoni prevista mill-Kummissjoni.

Madankollu, il-qorti nazzjonali għandha tillimita l-produzzjoni tal-provi għal dak li huwa strettament rilevanti, proporzjonat u neċessarju, filwaqt li tevita li tali produzzjoni tkun tista' tfixx indebitament l-investigazzjoni li tkun immexxija mill-Kummissjoni. Għal dan il-għan, hija għandha twettaq eżami li jeżiġi r-rilevanza tal-provi mitluba, ir-rabta bejn dawn il-provi u t-talba għad-danni ppreżentata, in-natura suffiċjenti tal-livell ta' preċiżjoni tal-imsemmija provi u l-proporzjonalità tagħhom. F'dan il-kuntest, il-qorti nazzjonali għandha tiegħu inkunsiderazzjoni wkoll il-fatt dwar jekk il-proċedura relatata mal-azzjoni għad-danni tkunx giet sospiza jew le.

Sussegwentement, il-Qorti tal-Ġustizzja rrilevat li sospensjoni tal-proċedura amministrattiva nazzjonali sakemm il-Kummissjoni tkun għalqet l-investigazzjoni fil-kawża kkonċernata tikkostitwixxi biss miżura provvizorja li ma tistax tiġi assimilata ma' għeluq ta' din il-proċedura.

Il-Qorti tal-Ġustizzja ppreċiżat ukoll li legiżlazzjoni nazzjonali li tillimita temporanjament il-produzzjoni tal-informazzjoni kollha ppreżentata matul proċedura amministrattiva fil-

qasam tal-kompetizzjoni ma hijiex konformi mal-Artikolu 6(5)(a) u mal-Artikolu 6(9) tad-Direttiva 2014/104.

Fil-fatt, mill-formulazzjoni tal-Artikolu 6(5) tad-Direttiva 2014/104, moqri fid-dawl tal-premessa 25 tagħha, jirriżulta mingħajr ambigwità li l-protezzjoni temporanja mogħtija skont din l-ewwel dispożizzjoni ma tikkonċernax l-informazzjoni kollha li giet sottomessa lil awtorità tal-kompetizzjoni, iżda biss l-informazzjoni li giet speċifikament ippreparata għall-finijiet ta' proċedura mibdija minn din l-awtorità.

Din il-konklużjoni hija kkonfermata minn interpretazzjoni sistemika tad-Direttiva 2014/104. F'dan ir-rigward, il-Qorti tal-Ġustizzja enfasizzat, b'mod partikolari, li l-fatt li l-Istati Membri jiġu awtorizzati jwessgħu l-portata tal-informazzjoni li l-produzzjoni tagħha tista' tiġi ordnata biss wara l-għeluq tal-proċedura, fis-sens tal-Artikolu 6(5) ta' din id-direttiva, iwassal għal produzzjoni iktar limitata ta' provi, b'kontradizzjoni mal-logika tal-Artikolu 5(8) tal-imsemmija direttiva, li jawtorizza espressament lill-Istati Membri jadottaw regoli li jwasslu għal produzzjoni iktar wiesgħa ta' provi.

Fl-aħħar nett, il-Qorti tal-Ġustizzja ddikjarat li d-Direttiva 2014/104 ma tipprekludix li qorti nazzjonali, skont strument proċedurali tad-dritt nazzjonali, tordna l-produzzjoni ta' provi bl-għan uniku li dawn jitqiegħdu taħt l-awtorità tagħha u li jiġu prodotti biss ladarba hija tkun ivverifikat jekk dan l-iżvelar għandux jistenna l-għeluq ta' proċedura amministrattiva pendent. Fil-fatt, sakemm jiġu osservati r-rekwiżiti li jirriżultaw mill-prinċipju ta' proporzjonalità, tali strument proċedurali huwa ta' natura li jikkontribwixxi għall-effettività tat-talbiet għad-danni għal ksur tar-regoli tal-kompetizzjoni, filwaqt li jippreżerva l-protezzjoni li jibbenefikaw minnha ċerti provi skont l-Artikolu 6(5) tad-Direttiva 2014/104.

3. Obbligu għall-awtur tat-talba għal ordni li jissostanzja l-plawżibbiltà tat-talba għad-danni tiegħu

Sentenza tad-29 ta' Jannar 2026, *Meliá Hotels International* (C-286/24, [EU:C:2026:49](#))

“Rinviju għal deċiżjoni preliminari – Azzjonijiet għad-danni skont id-dritt nazzjonali għall-ksur tad-dispożizzjonijiet tad-dritt tal-kompetizzjoni tal-Istati Membri u tal-Unjoni Ewropea – Direttiva 2014/104/UE – Artikolu 5(1) – Kamp ta' applikazzjoni – Azzjoni dikjaratorja speċjali għall-produzzjoni ta' dokumenti qabel it-tressiq eventwali ta' azzjoni għad-danni – Evalwazzjoni tal-plawżibbiltà tat-talba għad-danni”

F'din is-sentenza, li l-kuntest fattwali u ġuridiku tagħha gie espost preċedentement ³⁸, il-Qorti tal-Ġustizzja eżaminat ukoll id-domanda preliminari dwar jekk il-kundizzjoni

³⁸ Fir-rigward tal-kuntest fattwali u ġuridiku tal-kawża, ara t-Taqsima I.1 intitolata “Kamp ta' applikazzjoni *ratione materiae*”.

prevista fl-ewwel subparagrafu tal-Artikolu 5(1) tad-Direttiva 2014/104, li tissuġġetta l-kisba tal-provi mitluba għall-produzzjoni minn min iressaq it-talba ta' ġustifikazzjoni motivata li jissostanzja l-plawżibbiltà tat-talba tiegħu għad-danni, tkunx issodisfatta fil-preżenza ta' deċiżjoni tal-Kummissjoni Ewropea li tikkonstata ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni tal-Unjoni fil-forma ta' restrizzjoni vertikali minhabba l-għan.

F'dan ir-rigward, il-Qorti tal-Ġustizzja osservat, qabelxejn, li l-Artikolu 5(1) tad-Direttiva 2014/104 jirrikjedi, essenzjalment, li l-persuna leża minn ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni tressaq, insostenn tat-talba tagħha għall-produzzjoni ta' provi, ġustifikazzjoni motivata li tinkludi data fattwali u provi raġonevolment disponibbli suffiċjenti sabiex tiġi stabbilita l-plawżibbiltà tat-talba tagħha għad-danni, jiġifieri l-plawżibbiltà tal-eżistenza ta' ksur, ta' dannu u ta' rabta kawżali bejn dan il-ksur u dan id-dannu.

Fir-rigward tal-prova tal-plawżibbiltà tal-ksur, il-Qorti tal-Ġustizzja rrilevat, sussegwentement, li deċiżjoni tal-Kummissjoni li tikkonstata ksur tal-Artikolu 101 TFUE tippermetti lill-qorti nazzjonali tikkonstata li l-eżistenza u, *a fortiori*, il-plawżibbiltà tal-ksur inkwistjoni jkun gew stabbiliti, peress li l-qorti nazzjonali ma tistax tiegħu deċiżjonijiet li jmorru kontra tali deċiżjoni. Min-naħa l-oħra, l-imsemmija deċiżjoni ma hijiex suffiċjenti, bħala tali, sabiex tissostanzja l-plawżibbiltà ta' talba għad-danni fiċ-ċirkustanzi kollha. Għal dan l-għan, jehtieg ukoll li tintwera l-plawżibbiltà tad-dannu u tar-rabta kawżali.

Fir-rigward tal-prova tal-plawżibbiltà tad-dannu, il-Qorti tal-Ġustizzja fakkret, barra minn hekk, li l-Artikolu 17(2) tad-Direttiva 2014/104 jistabbilixxi preżunzjoni konfutabbli dwar l-eżistenza tad-dannu li jirriżulta minn akkordju li, kif jirriżulta mill-punt 14 tal-Artikolu 2 ta' din id-direttiva, għandu jinftehem bħala restrizzjoni orizzontali tal-kompetizzjoni bejn żewġ kompetituri jew iktar. Dan jeskludi għalhekk li tali preżunzjoni konfutabbli tapplika għal restrizzjoni vertikali tal-kompetizzjoni li tinvolvi impriżi mhux kompetituri li joperaw f'livelli differenti tal-katina ta' produzzjoni jew ta' distribuzzjoni.

Għalhekk, għalkemm fil-preżenza ta' deċiżjoni tal-Kummissjoni li tikkonstata akkordju pprojbit, il-plawżibbiltà tad-dannu kkawżat mill-ksur għandha titqies li tkun ġiet ipprovata, sakemm il-preżunzjoni ma tiġix ikkonfutata mill-konvenut, dan ma huwiex il-każ fil-preżenza ta' deċiżjoni tal-Kummissjoni li tikkonstata ksur tal-Artikolu 101 TFUE fil-forma ta' restrizzjoni vertikali, anki jekk din tkun restrizzjoni minhabba l-għan tal-kompetizzjoni. Madankollu, tali deċiżjoni tista' tinkludi elementi rilevanti għall-finijiet tal-evalwazzjoni tal-plawżibbiltà tad-dannu u tar-rabta kawżali.

Fid-dawl tal-motivi preċedenti, il-Qorti tal-Ġustizzja kkonkludiet li l-Artikolu 5(1) tad-Direttiva 2014/104 għandu jiġi interpretat fis-sens li deċiżjoni tal-Kummissjoni li tikkonstata l-eżistenza ta' ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni tal-Unjoni li ħa l-forma ta' restrizzjoni vertikali minhabba l-għan ma hijiex suffiċjenti sabiex tiġi stabbilita l-plawżibbiltà ta' talba għad-danni, peress li din tehtieg li tintwera mhux biss il-plawżibbiltà ta' tali ksur, stabbilita minn tali deċiżjoni, iżda wkoll dik ta' dannu u ta' rabta kawżali bejn

dan id-dannu u dan il-ksur. Il-fatt li din id-deċiżjoni tkun ingħatat fi tmiem proċedura għar-riżolviment ma jeħtieġx risposta differenti.

Fl-aħħar lok, il-Qorti tal-Ġustizzja kkonstatat li l-prova tal-plawżibbiltà ta' talba għad-danni, fis-sens tal-Artikolu 5(1) tad-Direttiva 2014/104, ma teħtieġx li jiġi stabbilit li huwa iktar probabbli milli improbabbli li l-kundizzjonijiet għall-istabbiliment tar-responsabbiltà għal ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni huma ssodisfatti. Huwa biżżejjed għal min iressaq it-talba li juri li l-ipoteżi li dawn il-kundizzjonijiet huma ssodisfatti hija raġonevolment aċċettabbli.

Filwaqt li enfazzat li l-kunċett ta' plawżibbiltà fis-sens tal-Artikolu 5(1) tad-Direttiva 2014/104 għandu jingħata interpretazzjoni awtonoma fid-dritt tal-Unjoni, il-Qorti tal-Ġustizzja rrilevat li, skont is-sens normali tiegħu, il-kunċett ta' plawżibbiltà ta' talba għad-danni ma jeħtieġx prova ta' livell partikolarment għoli ta' probabbiltà li l-kundizzjonijiet għall-istabbiliment tar-responsabbiltà huma ssodisfatti iżda jissuggerixxi għall-kuntrarju li huwa neċessarju u suffiċjenti li l-qorti nazzjonali li tiddeċiedi dwar it-talba għall-produzzjoni ta' provi tiġi konvinta li l-ipoteżi li dawn it-tliet kundizzjonijiet huma ssodisfatti hija raġonevolment aċċettabbli.

Din l-interpretazzjoni hija kkorroborata mill-analiżi kuntestwali tal-kunċett ta' plawżibbiltà tat-talba għad-danni li jinsab fl-Artikolu 5(1) tad-Direttiva 2014/104. Fil-fatt, minn naħa, fl-istruttura ġenerali ta' din id-dispożizzjoni, moqrija fid-dawl b'mod partikolari tal-premessi 6, 14 u 15 ta' din id-direttiva, il-prova tal-plawżibbiltà tat-talba għad-danni ma twassalx għall-għoti ta' kumpens fil-kuntest ta' azzjoni fuq il-mertu iżda għall-kisba ta' ordni għall-produzzjoni minn qabel ta' provi li hija neċessarja għall-effettività ta' tali azzjoni. Il-livell probatorju meħtieġ sabiex jinkisbu l-provi neċessarji għall-finijiet tal-azzjoni fuq il-mertu għandu jkun inqas minn dak meħtieġ sabiex jiġu stabbiliti l-kundizzjonijiet għall-istabbiliment tar-responsabbiltà fuq il-mertu.

Min-naħa l-oħra, mill-Artikolu 5(1) tad-Direttiva 2014/104 u mill-premessa 16 ta' din id-direttiva jirriżulta li l-plawżibbiltà tat-talba għad-danni għandha tiġi stabbilita biss abbażi tal-fatti u tal-provi raġonevolment disponibbli għal min iressaq it-talba, li jirrifletti r-rieda tal-legiżlatur tal-Unjoni li ma jpoġġix fuq min iressaq it-talba oneru tal-prova eċċessiv, iżda sempliċement li jeżiġi minn dan tal-aħħar li jallega b'mod plawżibbli li ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni jkun ikkawżalu dannu.

Skont il-Qorti tal-Ġustizzja, din l-interpretazzjoni hija wkoll l-unika interpretazzjoni li tista' tiġi rrikonċiljata mal-għanijiet tad-Direttiva 2014/104 intiżi, b'mod partikolari, li jirrimedjaw in-nuqqas ta' simetrija tal-informazzjoni li tikkaratterizza l-azzjonijiet għad-danni għal ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni. Fil-fatt, f'haġġa każijiet, il-provi neċessarji sabiex tintwera l-fondatezza ta' talba għad-danni jkunu miżmuma esklużivament mill-kontroparti jew minn terzi u ma jkunux suffiċjentement magħrufa minn min iressaq it-talba jew minn min ma jkollux aċċess għalihom.

Issa, il-fatt li min iressaq it-talba jiġi mgiegħel jistabbilixxi, insostenn tat-talba tiegħu għall-produzzjoni ta' provi neċessarji għall-finijiet tal-azzjoni tiegħu għad-danni, li huwa

iktar probabbli milli improbabbli li l-kundizzjonijiet għall-istabbiliment tar-responsabbiltà għal ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni huma ssodisfatti, jikkostitwixxi rekwiżit legali strett li jista' jipprekludi indebitament l-eżerċizzju effettiv tad-dritt tiegħu għal kumpens. Tali rekwiżit probatorju jkun irrikonċiljabbli mal-għan li jiġu ffaċilitati l-azzjonijiet għad-danni peress li l-livell ta' prova meħtieġ ikun tali li jirrendi kważi impossibbli jew eċċessivament diffiċli għal min iressaq it-talba li jeżerċita l-azzjoni tiegħu għad-danni.

Għaldaqstant, l-għanijiet tad-Direttiva 2014/104 isostnu l-interpretazzjoni tal-kunċett ta' plawżibbiltà tat-talba għad-danni u tal-oneru tal-prova li jaqa' fuq min iressaq it-talba fis-sens li dan tal-aħħar għandu, abbażi tal-elementi raġonevolment disponibbli għalih, jikkonvinċi lill-qorti nazzjonali li tkun qiegħda tiddeċiedi dwar it-talba tiegħu għall-produzzjoni ta' provi li l-ipoteżi li t-tliet kundizzjonijiet kumulattivi għall-istabbiliment tar-responsabbiltà għal ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni huma ssodisfatti hija raġonevolment aċċettabbli.

4. Limiti għall-produzzjoni ta' provi li jinsabu fil-fajl ta' awtorità tal-kompetizzjoni: dikjarazzjonijiet magħmula sabiex tinkiseb il-klemenza u sottomissjonijiet għal riżolviment

Sentenza tat-30 ta' Ottubru 2025, FL und KM Baugesellschaft u S (C-2/23, [EU:C:2025:848](#))

"Rinviju għal deċiżjoni preliminari – Kompetizzjoni – Artikolu 101 TFUE – Effett utli – Direttiva 2014/104/UE – Regoli li jirregolaw l-azzjonijiet għad-danni fid-dritt nazzjonali għall-ksur tad-dispożizzjonijiet tad-dritt tal-kompetizzjoni tal-Istati Membri u tal-Unjoni Ewropea – Artikolu 6(6) u (7) – Artikolu 7(1) – Direttiva 2019/1/UE – Għoti lill-awtoritajiet tal-kompetizzjoni tal-Istati Membri ta' setgħat sabiex jinforzaw b'mod iktar effettiv ir-regoli tal-kompetizzjoni u sabiex jiggarrantixxu l-funzjonament tajjeb tas-suq intern – Artikolu 31(3) – Kamp ta' applikazzjoni – Mekkanizmu ta' assistenza amministrattiva u ġudizzjarja bejn l-awtoritajiet nazzjonali – Trasferiment tal-fajl ta' awtorità tal-kompetizzjoni lil awtorità li twettaq investigazzjoni kriminali – Inkluzjoni fil-fajl ta' investigazzjoni kriminali ta' dikjarazzjonijiet magħmula bl-għan li tinkiseb il-klemenza u sottomissjonijiet għal riżolviment, kif ukoll tal-annessi tagħhom – Aċċess għal dawn id-dokumenti tal-persuni indagati u tal-partijiet l-oħra ftali procedura"

F'din is-sentenza, li l-kuntest fattwali u ġuridiku tagħha gie espost preċedentement ³⁹, il-Qorti tal-Ġustizzja ppreċiżat il-limiti tal-protezzjoni kontra l-iżvelar li jibbenefikaw minnha d-dikjarazzjonijiet magħmula minn impriżi bl-għan li jiksibu l-klemenza jew is-sottomissjonijiet għal riżolviment fir-rigward ta' akkordji li huma pparteċipaw fihom u li kkawżaw dannu lil terzi.

³⁹ Fir-rigward tal-kuntest fattwali u ġuridiku tal-kawża, ara t-Taqsima I.1 intitolata "Kamp ta' applikazzjoni *ratione materiae*".

F'dan ir-rigward, il-Qorti tal-Ġustizzja enfasizzat li l-Artikolu 31(3) tad-Direttiva 2019/1 jagħti protezzjoni lid-dikjarazzjonijiet magħmula sabiex tinkiseb il-klemlenza u lis-sottomissjonijiet għal riżolviment li għandha tiġi żgurata indipendentement mill-kuntest li fih jintużaw dawn id-dikjarazzjonijiet u dawn il-proposti.

Jirriżulta, b'mod partikolari, mill-Artikolu 31(3) li d-dritt tal-kompetizzjoni tal-Unjoni jawtorizza l-aċċess għad-dikjarazzjonijiet magħmula sabiex tinkiseb il-klemlenza u għas-sottomissjonijiet għal riżolviment stabbiliti fil-kuntest ta' proċedimenti ta' infurzar tal-awtorità nazzjonali tal-kompetizzjoni unikament għall-partijiet koperti minn dawn il-proċeduri u għall-finijiet biss tal-eżerċizzju tad-drittijiet tad-difiża tagħhom.

Madankollu, l-espressjoni "partijiet soġġetti għall-proċedimenti rilevanti", li tinsab f'din id-dispożizzjoni, ma tistax tinftiehem bħala li tinkludi l-persuni leżi li jistgħu jressqu azzjoni għad-danni.

Għaldaqstant, l-imsemmija dispożizzjoni titlef is-sens tagħha jekk id-dritt nazzjonali ma jagħtix lid-dikjarazzjonijiet magħmula bl-għan li tinkiseb il-klemlenza u s-sottomissjonijiet għal riżolviment, wara t-trasferiment tagħhom lill-awtoritajiet kriminali fil-kuntest ta' proċedura ta' investigazzjoni kriminali mmexxija minnhom, b'applikazzjoni ta' mekkaniżmu ta' assistenza amministrattiva, protezzjoni ekwivalenti għal dik żgurata lilhom mid-dritt tal-kompetizzjoni tal-Unjoni u, b'mod partikolari, jekk kull parti f'din il-proċedura, inklużi l-persuni leżi li jistgħu jressqu azzjoni għad-danni, kellha aċċess għal dawn id-dikjarazzjonijiet u għal dawn is-sottomissjonijiet.

Peress li tali aċċess jista' jippreġudika l-effett utli tal-Artikolu 31(3) tad-Direttiva 2019/1, dan ma jistax jingħata lill-partijiet fi proċedura ta' investigazzjoni kriminali minbarra l-persuni indagati u, b'mod partikolari, lill-persuni leżi mill-ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni kkonċernat, li jitolbu kumpens għad-dannu kkawżat minnu.

Fid-dawl tal-kunsiderazzjonijiet preċedenti, il-Qorti tal-Ġustizzja kkonkludiet li l-Artikolu 31(3) tad-Direttiva 2019/1, moqri fid-dawl tal-ewwel u tat-tieni paragrafu tal-Artikolu 47, u tal-Artikolu 48(2) tal-Karta, għandu jiġi interpretat fis-sens li jipprekludi leġiżlazzjoni nazzjonali li tipprovdli li, fil-kuntest ta' proċeduri kriminali, li ma għandhomx bħala suġġett ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni, għandhom id-dritt ta' aċċess għad-dikjarazzjonijiet magħmula bl-għan li tinkiseb il-klemlenza u għas-sottomissjonijiet għal riżolviment, stabbiliti għall-finijiet ta' proċedura quddiem awtorità nazzjonali tal-kompetizzjoni u trażmessi lill-awtoritajiet kriminali nazzjonali, il-partijiet l-oħra f'dawn il-proċeduri kriminali, b'mod partikolari l-persuni leżi mill-ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni kkonċernat, li jitolbu kumpens għad-dannu kkawżat minn dan il-ksur.

IV. Stima tad-dannu

Sentenza tas-16 ta' Frar 2023, Tráficos Manuel Ferrer (C-312/21, [EU:C:2023:99](#))

“Rinviju għal deċiżjoni preliminari – Kompetizzjoni – Kumpens għad-dannu kkawżat minn prattika pprojbata mill-Artikolu 101(1) TFUE – Deċiżjoni tal-Kummissjoni li tikkonstata l-eżistenza ta' ftehimiet kollużivi dwar l-iffissar tal-prezzijiet u ż-żieda tal-prezzijiet gross ta' trakkijiet fiż-Żona Ekonomika Ewropea (ŻEE) – Regola ta' proċedura ċivili nazzjonali li tipprevedi, fil-każ li t-talba tintlaqa' parzjalment, li l-ispejjeż jibqgħu a karigu ta' kull parti, ħlief fil-każ ta' aġir abbużiv – Awtonomija proċedurali tal-Istati Membri – Prinċipji ta' effettività u ta' ekwivalenza – Direttiva 2014/104/UE – Għanijiet u l-bilanċ globali – Artikolu 3 – Dritt għall-kumpens sħiħ tad-dannu mġarrab – Artikolu 11(1) – Responsabbiltà in solidum tal-awturi ta' ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni – Artikolu 17(1) – Possibbiltà ta' stima, minn qorti nazzjonali, tad-dannu – Kundizzjonijiet – Natura prattikament impossibbli jew eċċessivament diffiċli tal-kwantifikazzjoni tad-dannu – Artikolu 22 – Applikazzjoni ratione temporis”

F'din is-sentenza, li l-kuntest fattwali u ġuridika tagħha ġie espost preċedentement ⁴⁰, il-Qorti tal-Ġustizzja interpretat l-Artikolu 17(1) tad-Direttiva 2014/14, li jipprovdi li l-Istati Membri għandhom jiżguraw li l-qorti nazzjonali jkunu awtorizzati, skont il-proċeduri nazzjonali, jagħmlu stima tal-ammont tad-dannu mġarrab minħabba aġir antikompetittiv, jekk jiġi stabbilit li rikorrenti ikun soffra dannu, iżda li huwa prattikament impossibbli jew eċċessivament diffiċli li dan tal-aħħar jiġi kkwantifikat bi preċiżjoni abbażi tal-provi disponibbli.

F'dan ir-rigward, il-qorti tar-rinviju staqsi, essenzjalment, jekk l-istima ġudizzjarja tad-dannu prevista minn din id-dispożizzjoni hijiex permessa f'ċirkustanzi bħal dawk f'dan il-każ, li fihom, minn naħa, il-konvenut ta' aċċess lir-rikorrent għall-informazzjoni li abbażi tagħha huwa stess kien ipprepara r-rapport ta' perizja tiegħu sabiex jeskludi l-eżistenza ta' dannu li jista' jiġi kkompensat u, min-naħa l-oħra, it-talba għad-danni hija diretta kontra wieħed biss mid-destinatarji tad-deċiżjoni li tikkonstata ksur tal-Artikolu 101 TFUE, li kkummerċjalizza biss parti mill-prodotti koperti mill-kartell u akkwistati mir-rikorrent.

Il-kunsiderazzjonijiet tal-Qorti tal-Ġustizzja

Il-Qorti tal-Ġustizzja bdiet billi tenfasizza li l-formulazzjoni tal-Artikolu 17(1) tad-Direttiva 2014/104 tillimita l-kamp ta' applikazzjoni tal-istima ġudizzjarja tad-dannu għas-sitwazzjonijiet li fihom huwa prattikament impossibbli jew eċċessivament diffiċli li dan jiġi kkwantifikat, ladarba l-eżistenza tiegħu fir-rigward tar-rikorrent tkun ġiet stabbilita.

⁴⁰ Fir-rigward tal-kuntest fattwali u ġuridiku tal-kawża, ara t-Taqsima I.1 intitolata “Kamp ta' applikazzjoni *ratione materiae*”. Din is-sentenza hija pprezentata wkoll fit-Taqsima I.2.3 intitolata “Applikazzjoni *ratione temporis* tad-dispożizzjonijiet tad-direttiva li jafferemaw mill-ġdid il-ġurisprudenza eżistenti”.

Filwaqt li tfakkar li l-Artikolu 17(1) tad-Direttiva 2014/104 jinsab fost il-miżuri intiżi sabiex jirrimedjaw in-nuqqas ta' simetrija ta' informazzjoni bejn il-persuni affettwati minn aġir antikompettittiv u l-imprizi li kisru d-dritt tal-kompettizzjoni, il-Qorti tal-Ġustizzja rrilevat, barra minn hekk, li din il-miżura tista' tinteragixxi mal-miżuri korrettivi l-oħra previsti mid-direttiva. Għalhekk, il-ħtieġa li ssir stima ġudizzjarja tad-dannu mgarrab minħabba aġir antikompettittiv tista' tiddependi, b'mod partikolari, mir-riżultat miksub mir-rikorrent wara talba għall-produzzjoni ta' provi skont l-ewwel subparagrafu tal-Artikolu 5(1) tad-Direttiva 2014/104.

F'dan il-kuntest, il-Qorti tal-Ġustizzja speċifikat li, minħabba r-rwol ċentrali ta' din l-aħħar dispożizzjoni fi ħdan id-Direttiva 2014/104, hija l-qorti nazzjonali, qabel ma tagħmel stima tad-dannu, li għandha tiwerifika jekk ir-rikorrent għamix użu minnha. Fil-fatt, fl-ipoteżi fejn l-impossibbiltà Prattika li jiġi evalwat id-dannu tirriżulta min-nuqqas ta' azzjoni tar-rikorrent, il-qorti nazzjonali ma għandhiex tissostitwixxi ruħha għal dan tal-aħħar u lanqas tagħmel tajjeb għan-nuqqasijiet tiegħu.

Min-naħa l-oħra, iċ-ċirkustanzi li jikkarakterizzaw is-sitwazzjoni inkwistjoni fil-kawża prinċipali u msemmija mill-qorti tar-rinviju fid-domandi preliminari tagħha, jiġifieri, minn naħa, li Daimler qiegħdet għad-dispożizzjoni tar-rikorrenti fil-kawża prinċipali d-data li fuqha hija bbażat ruħha sabiex tikkontradixxi l-perizja ta' dawn tal-aħħar u, min-naħa l-oħra, li r-rikorrenti fil-kawża prinċipali indirizzaw it-talba tagħhom biss lil wieħed mill-awturi tal-aġir li jikkostitwixxi ksur ikkonstatat mill-Kummissjoni Ewropea, ma humiex, minnhom infushom, rilevanti sabiex jiġi evalwat jekk il-qorti nazzjonali tistax twettaq l-istima tad-dannu b'applikazzjoni tal-Artikolu 17(1) tad-Direttiva 2014/104. F'dan l-aħħar rigward, il-Qorti tal-Ġustizzja fakkret b'mod partikolari l-prinċipju ġurisprudenzjali, ikkonfermat mill-Artikolu 11 tad-Direttiva 2014/104, li jgħid li ksur tad-dritt tal-kompettizzjoni jwassal, bħala prinċipju, għar-responsabbiltà *in solidum* tal-awturi tiegħu.

V. Sistema tat-termini ta' preskrizzjoni

Sentenza tat-22 ta' Ġunju 2022, Volvo u DAF Trucks (C-267/20, [EU:C:2022:494](#))

"Rinviju għal deċiżjoni preliminari – Akkordji – Artikolu 101 TFUE – Direttiva 2014/104/UE – Artikoli 10, 17 u 22 – Azzjonijiet għad-danni għall-ksur tad-dispożizzjonijiet tad-dritt tal-kompettizzjoni tal-Unjoni Ewropea – Terminu ta' preskrizzjoni – Preżunzjoni konfutabbli ta' dannu – Kwantifikazzjoni tad-danni mgarrba – Traspożizzjoni tardiva tad-direttiva – Applikazzjoni ratione temporis – Dispożizzjonijiet sostantivi u proċedurali"

Fl-eżami tal-applikabbiltà *ratione temporis* tal-Artikolu 10 tad-Direttiva 2014/104, li jistabbilixxi r-regoli dwar il-preskrizzjoni tal-azzjonijiet għad-danni għall-ksur tad-dritt tal-kompettizzjoni, il-Qorti tal-Ġustizzja ppreċiżat f'din is-sentenza, li l-kuntest fattwali u

ġuridiku tagħha gie espost preċedentement ⁴¹, ir-rekwiżiti li jirriżultaw mill-Artikolu 101 TFUE f'dak li jirrigwarda l-istabbiliment tal-bidu tad-dekorrenza tat-termini nazzjonali ta' preskrizzjoni tar-rikorsi għad-danni għall-ksur li ntemm qabel id-dħul fis-seħħ tad-Direttiva 2014/104.

Peress li d-Direttiva 2014/104 giet trasposta fl-ordinament ġuridiku Spanjol ħames xhur wara l-iskadenza tat-terminu ta' traspożizzjoni tagħha, stabbilit għas-27 ta' Diċembru 2016, il-Qorti tal-Ġustizzja qieset li, sabiex tiġi ddeterminata l-applikabbiltà *ratione temporis* tal-Artikolu 10 ta' din id-direttiva, għandu jiġi vverifikat jekk is-sitwazzjoni legali inkwistjoni fil-kawża prinċipali kinitx konklufa qabel l-iskadenza tat-terminu ta' traspożizzjoni tal-imsemmija direttiva jew jekk din tkomplix tipproduċi l-effetti tagħha wara l-iskadenza ta' dan it-terminu. B'mod partikolari, il-Qorti tal-Ġustizzja qieset li kien hemm lok li jiġi ċċarat jekk, fid-data tal-iskadenza tat-terminu ta' traspożizzjoni tad-Direttiva 2014/104, jiġifieri fis-27 ta' Diċembru 2016, it-terminu ta' preskrizzjoni applikabbli għas-sitwazzjoni inkwistjoni fil-kawża prinċipali kienx skada, u dan jimplika li kellu jiġi ddeterminat il-mument li fih dan it-terminu ta' preskrizzjoni beda jiddekorri. Id-dritt Spanjol li kien fis-seħħ f'dak iż-żmien kien jipprevedi li t-terminu ta' preskrizzjoni ta' sena jibda jiddekorri mill-mument li fih il-persuna leża ssir taf bil-fatti li jagħtu lok għar-responsabbiltà.

Għalkemm kienet il-qorti tar-rinviju li kellha tiddetermina d-data ta' meta RM kiseb, f'dan il-każ, l-imsemmi għarfien, hija kellha l-obbligu li tinterpreta d-dispożizzjonijiet nazzjonali applikabbli, sa fejn possibbli, fid-dawl tad-dritt tal-Unjoni u, b'mod iktar partikolari, tat-test u tal-għan tal-Artikolu 101 TFUE.

F'dan il-kuntest, il-Qorti tal-Ġustizzja enfasizzat li mill-prinċipju ta' effettività jirriżulta li t-termini nazzjonali ta' preskrizzjoni tar-rikorsi għad-danni għal ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni ma jistgħux jibdew jiddekorru qabel ma jintemm il-ksur u qabel ma l-persuna leża ma tkun saret taf jew ma tkun tista' raġonevolment titqies li saret taf bl-informazzjoni indispensabbli għall-preżentata tar-rikors tagħha, jiġifieri l-eżistenza ta' dannu, ir-rabta kawżali bejn dan id-dannu u l-ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni mwettaq kif ukoll l-identità tal-awtur ta' dan il-ksur.

F'dan ir-rigward, il-Qorti tal-Ġustizzja osservat li deher li l-istqarrija għall-istampa tad-deċiżjoni tal-Kummissjoni li tikkonstata l-akkordju, imxandra fid-19 ta' Lulju 2016, ma kinitx tidentifika bl-istess preċiżjoni b'has-sunt, ippubblikat fis-6 ta' April 2017, l-identità tal-awturi tal-ksur, it-tul eżatt tiegħu u l-prodotti kkonċernati. F'dawn iċ-ċirkustanzi, l-effettività sħiħa tal-Artikolu 101 TFUE kienet teżiġi li jitqies li, f'dan il-każ, it-terminu ta' preskrizzjoni tar-rikors għad-danni ppreżentat minn RM beda jiddekorri fil-jum tal-pubblikazzjoni tas-sunt tad-deċiżjoni tal-Kummissjoni.

⁴¹ Fir-rigward tal-kuntest fattwali u ġuridiku tal-kawża, ara t-Taqsima I.2.1.1 intitolata "Dispożizzjonijiet li jirregolaw it-terminu ta' preskrizzjoni tal-azzjonijiet għall-kumpens". Din is-sentenza hija ppreżentata wkoll fit-Taqsima I.2.1.3 intitolata "Dispożizzjonijiet li jistabbilixxu preżunzjoni konfutabbli dwar l-eżistenza ta' dannu li jirriżulta minn akkordju" u fit-Taqsima I.2.2.2 intitolata "Dispożizzjonijiet li jirregolaw il-kwantifikazzjoni tad-dannu".

Sa fejn dan kien il-każ, għalhekk donnu kien jidher li dan it-terminu ma kienx skada qabel l-iskadenza tat-terminu ta' traspożizzjoni tad-Direttiva 2014/104. Dan kompla jiddekorri anki wara d-data tad-dhul fis-seħh tal-leġiżlazzjoni Spanjola ta' traspożizzjoni. Għalhekk, il-Qorti tal-Ġustizzja qieset li, sa fejn it-terminu ta' preskrizzjoni applikabbli għar-rikors għad-danni ta' RM abbażi tar-regoli l-qodma ma skadiex qabel id-data ta' skadenza tat-terminu ta' traspożizzjoni ta' din id-direttiva, dan ir-rikors kien jaq' fil-kamp ta' applikazzjoni *ratione temporis* tal-Artikolu 10 tal-imsemmija direttiva.

Sentenza tat-18 ta' April 2024 (Awla Manja), Heureka Group (Tqabbil tax-xiri online) (C-605/21, [EU:C:2024:324](#))

*“Rinviju għal deċiżjoni preliminari – Artikolu 102 TFUE – Principju ta' effettività – Azzjonijiet għad-danni fid-dritt nazzjonali għall-ksur tad-dispożizzjonijiet tad-dritt tal-kompetizzjoni – Direttiva 2014/104/UE – Traspożizzjoni tardiva tad-direttiva – Applikazzjoni *ratione temporis* – Artikolu 10 – Terminu ta' preskrizzjoni – Modalitajiet tad-dies a quo – Tmiem tal-ksur – Għarfien tal-informazzjoni indispensabbli għall-introduzzjoni tar-rikors għad-danni – Pubblikazzjoni f'Il-Ġurnal Uffiċjali tal-Unjoni Ewropea tas-sommarju tad-deċiżjoni tal-Kummissjoni Ewropea li tikkonstata ksur tar-regoli tal-kompetizzjoni – Effett vinkolanti ta' deċiżjoni tal-Kummissjoni li għadha ma hijiex definittiva – Sospensjoni jew interruzzjoni tat-terminu ta' preskrizzjoni matul l-investigazzjoni tal-Kummissjoni jew sad-data li fiha d-deċiżjoni tagħha ssir definittiva”*

F'din is-sentenza, li l-kuntest fattwali u ġuridiku tagħha gie espost preċedentement ⁴², il-Qorti tal-Ġustizzja ppreċiżat ir-rekwiżiti li jirriżultaw kemm mill-Artikolu 102 TFUE kif ukoll mid-Direttiva 2014/104 f'dak li jirrigwarda l-preskrizzjoni tar-rikorsi għad-danni għal ksur kontinwu tar-regoli tad-dritt tal-kompetizzjoni tal-Unjoni.

Sabiex iddeterminat l-applikabbiltà *ratione temporis* tal-Artikolu 10 tad-Direttiva 2014/104 fil-kawża prinċipali, il-Qorti tal-Ġustizzja vverifikat jekk is-sitwazzjoni legali inkwistjoni fil-kawża prinċipali kinitx konklufa qabel is-27 ta' Diċembru 2016 jew jekk din komplietx tipproduci l-effetti tagħha sussegwentement.

Għal dan l-għan, kellu jiġi eżaminat jekk, fis-27 ta' Diċembru 2016, it-terminu ta' preskrizzjoni nazzjonali applikabbli għas-sitwazzjoni inkwistjoni fil-kawża prinċipali kienx skada. F'dan il-kuntest, kellu madankollu jittieħed inkunsiderazzjoni l-fatt li, anki qabel l-iskadenza tat-terminu ta' traspożizzjoni tad-Direttiva 2014/104, ir-regoli ta' preskrizzjoni nazzjonali applikabbli kellhom josservaw il-prinċipji ta' ekwivalenza u ta' effettività u ma kellhomx iġibu fix-xejn l-effettività sħiħa tal-Artikolu 102 TFUE.

Issa, l-effettività sħiħa tal-Artikolu 102 TFUE u, b'mod partikolari, l-effett utli tal-projbizzjoni prevista fih jeżiġu li t-termini ta' preskrizzjoni nazzjonali applikabbli għar-rikorsi għad-danni għall-ksur ta' dan l-artikolu ma jibdexx jiddekorru qabel ma jintemm

⁴² Fir-rigward tal-kuntest fattwali u ġuridiku tal-kawża, ara t-Taqsima I.2.1.1 intitolata “Dispożizzjonijiet li jirregolaw it-terminu ta' preskrizzjoni tal-azzjonijiet għall-kumpens”.

il-ksur u qabel ma l-persuna leża tkun saret taf jew tista' raġonevolment titqies b'ha li saret taf bl-informazzjoni indispensabbli għall-preżentata tal-azzjoni tagħha għad-danni.

Għalkemm kienet il-qorti tar-rinviju li kellha tiddetermina, f'dan il-każ, id-data li fiha Heureka saret taf b'din l-informazzjoni, il-Qorti tal-Ġustizzja madankollu qieset li kien utli li jiġi osservat li, b'ha l-prinċipju, dan il-mument ta' ksib ta' għarfien jikkoinċidi mad-data tal-pubblikazzjoni f'*Il-Gurnal Uffiċjali tal-Unjoni Ewropea* tas-sunt tad-deċiżjoni tal-Kummissjoni li tikkonstata l-ksur, irrispettivament minn jekk din id-deċiżjoni saritx definittiva jew le.

Il-Qorti tal-Ġustizzja ppreċiżat, barra minn hekk, li l-Artikolu 102 TFUE u l-prinċipju ta' effettività jimponu s-sospensjoni jew l-interruzzjoni tat-terminu ta' preskrizzjoni matul l-investigazzjoni tal-Kummissjoni. Min-naħa l-oħra, dan l-artikolu u dan il-prinċipju ma jeżiġux li t-terminu ta' preskrizzjoni jkompli jiġi sospiż sal-mument meta d-deċiżjoni tal-Kummissjoni ssir definittiva. Fil-fatt, persuna leża tista', insostenn tar-rikors tagħha għad-danni, tibbaża ruħha fuq il-konstatazzjonijiet li jinsabu f'deċiżjoni tal-Kummissjoni li ma tkunx saret definittiva, peress li din ikollha effett vinkolanti sakemm ma tiġix annullata.

Fid-dawl tal-kunsiderazzjonijiet preċedenti, il-Qorti tal-Ġustizzja qieset li sistema nazzjonali ta' preskrizzjoni, b'ha dik inkwistjoni fil-kawża prinċipali, li tipprevedi li, minn naħa, it-terminu ta' preskrizzjoni ta' tliet snin jibda jiddekorri indipendentement u separatament għal kull dannu parzjali li jirriżulta minn ksur tal-Artikolu 102 TFUE b'effett mill-mument li fih il-persuna leża saret taf jew tista' raġonevolment titqies li saret taf kemm bil-fatt li hija garrbet dannu parzjali kif ukoll bl-identità tal-persuna responsabbli għall-kumpens ta' dan id-dannu, mingħajr ma jkun neċessarju li l-ksur ikun intemm u li din il-persuna tkun saret taf bil-fatt li l-aġir ikkonċernat jikkostitwixxi ksur tar-regoli tal-kompetizzjoni, u li, min-naħa l-oħra, l-imsemmi terminu la jista' jiġi sospiż u lanqas ma jista' jiġi interrott matul l-investigazzjoni tal-Kummissjoni dwar tali ksur, hija inkompatibbli mal-Artikolu 102 TFUE u mal-prinċipju ta' effettività sa fejn din tagħmel l-eżerċizzju tad-dritt li jintalab kumpens għad-dannu mġarrab minħabba l-istess ksur prattikament impossibbli jew eċċessivament diffiċli.

Konsegwentement, huwa billi jiġu injorati l-elementi ta' din is-sistema ta' preskrizzjoni li huma inkompatibbli mal-Artikolu 102 TFUE u mal-prinċipju ta' effettività li kellu jiġi mistħarregg jekk, fid-data tal-iskadenza tat-terminu ta' traspożizzjoni tad-Direttiva 2014/104, jiġifieri fis-27 ta' Diċembru 2016, it-terminu ta' preskrizzjoni stabbilit mid-dritt nazzjonali, applikabbli għas-sitwazzjoni inkwistjoni fil-kawża prinċipali sa din id-data, kienx skada.

F'dan ir-rigward, mid-deċiżjoni tal-Kummissjoni li tikkonstata l-abbuż minn Google tal-pożizzjoni dominanti tagħha kien jirriżulta li dan il-ksur kien għadu ma ntemmx fid-data tal-adozzjoni ta' din id-deċiżjoni, jiġifieri s-27 ta' Ġunju 2017. Minn dan kien isegwi li, fid-data tal-iskadenza tat-terminu ta' traspożizzjoni tad-Direttiva 2014/104, mhux biss talli t-terminu ta' preskrizzjoni kien għadu ma skadiex, iżda talli dan lanqas biss kien għadu ma beda jiddekorri.

Peress li s-sitwazzjoni inkwistjoni fil-kawża prinċipali kienet għadha mhux konklufa qabel l-iskadenza tat-terminu ta' traspożizzjoni tad-Direttiva 2014/104, l-Artikolu 10 ta' din tal-aħħar kien applikabbli *ratione temporis* għaliha. Issa, il-Qorti tal-Ġustizzja kkonstatat li mill-formulazzjoni ċara ta' dan l-Artikolu 10(2) u (4) jirriżulta li s-sistema ta' preskrizzjoni nazzjonali inkwistjoni kienet ukoll inkompatibbli ma' din id-dispożizzjoni. Hija osservat, b'mod partikolari, li l-imsemmi Artikolu 10(4) issa kien jeżiġi li s-sospensjoni tat-terminu ta' preskrizzjoni wara att ta' awtorità tal-kompetizzjoni intiż għall-investigazzjoni jew għall-prosekuzzjoni ta' ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni li jkun is-suġġett tal-azzjoni għad-danni tintemm mhux iktar kmieni minn sena wara d-data li fiha d-deċiżjoni li tikkonstata ksur tkun saret definittiva jew mid-data ta' meta l-proċedura tkun intemmet b'xi mod ieħor. Għalhekk, f'dan ir-rigward, din id-dispożizzjoni kienet tmur lil hinn mir-rekwiżiti li jirriżultaw mill-Artikolu 102 TFUE u mill-prinċipju ta' effettività.

Sentenza tal-4 ta' Settembru 2025, Nissan Iberia (C-21/24, [EU:C:2025:659](#))

*“Rinviju għal deċiżjoni preliminari – Artikolu 101 TFUE – Prinċipju ta' effettività – Azzjonijiet għad-danni għall-ksur tad-dispożizzjonijiet tad-dritt tal-kompetizzjoni tal-Istati Membri u tal-Unjoni Ewropea – Terminu ta' preskrizzjoni – Determinazzjoni tad-dies a quo – Għarfien tal-informazzjoni indispensabbli għall-preżentata tal-azzjoni għad-danni – Publikazzjoni fuq is-sit internet ta' awtorità tal-kompetizzjoni nazzjonali tad-deċiżjoni tagħha li tikkonstata ksur tar-regoli tal-kompetizzjoni – Effett vinkolanti ta' deċiżjoni ta' awtorità tal-kompetizzjoni nazzjonali li għadha ma hijiex definittiva – Sospensjoni jew interruzzjoni tat-terminu ta' preskrizzjoni – Sospensjoni tal-proċedura quddiem il-qorti adita b'azzjoni għad-danni – Direttiva 2014/104/UE – Artikolu 10 – Applikazzjoni *ratione temporis*”*

F'din id-deċiżjoni preliminari, minn naħa, il-Qorti tal-Ġustizzja stabbilixxiet ir-rekwiżiti li jirriżultaw mill-Artikolu 101 TFUE f'dak li jirrigwarda l-istabbiliment tal-bidu tad-dekorrenza tat-termini nazzjonali ta' preskrizzjoni tar-rikorsi għad-danni għall-ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni li nbdew qabel id-dħul fis-seħħ tad-Direttiva 2014/104. Min-naħa l-oħra, hija eżaminat il-bidu tad-dekorrenza tat-terminu ta' preskrizzjoni previst mill-Artikolu 10 tad-Direttiva 2014/104.

Fl-2015, il-Comisión Nacional de los Mercados y la Competencia (il-Kummissjoni Nazzjonali tas-Swieq u tal-Kompetizzjoni, Spanja, iktar 'il quddiem iċ-“CNMC”) adottat deċiżjoni li kkonstatat li diversi impriżi, fosthom Nissan Iberia SA, kienu kisru l-Artikolu 101 TFUE u r-regoli Spanjoli tad-dritt tal-kompetizzjoni. Din id-deċiżjoni kienet is-suġġett ta' stqarrija għall-istampa, ippublikata fis-sit internet taċ-CNMC fit-28 ta' Lulju 2015. Fil-15 ta' Settembru 2015, l-imsemmija deċiżjoni giet ippublikata kollha kemm hi fuq dan is-sit.

Id-deċiżjoni taċ-CNMC kienet is-suġġett ta' diversi rikorsi għal annullament min-naħa tal-awturi tal-allegat ksur, inkluża Nissan, iżda din id-deċiżjoni giet ikkonfermata, fir-rigward ta' Nissan, mit-Tribunal Supremo (il-Qorti Suprema, Spanja) matul l-2021.

F'Marzu 2023, CP ippreżenta quddiem il-Juzgado de lo Mercantil n° 1 Zaragoza (il-Qorti Kummerċjali Nru 1 ta' Zaragoza, Spanja) azzjoni għad-danni intiża għall-kundanna ta' Nissan sabiex tikkompensa d-dannu li huwa kien allegatament ġarrab minhabba l-akkwist ta' vettura li l-prezz tagħha kien ġie affettwat mill-ksur ikkonstatat miċ-CNMC.

Fid-difiża tagħha, Nissan eċċepiet il-preskrizzjoni tal-azzjoni għad-danni.

F'dan ir-rigward, il-Qorti Kummerċjali Nru 1 ta' Zaragoza spjegat li, bis-saħħa tad-dritt nazzjonali, it-termini ta' preskrizzjoni applikabbli għall-azzjonijiet għad-danni għal ksur tar-regoli tal-kompetizzjoni ma setgħux jibdew jiddekorru qabel ma jkun waqaf il-ksur ikkonċernat u qabel ma l-persuna leża kienet taf jew setgħet raġonevolment tkun taf bl-informazzjoni indispensabbli għall-eżerċizzju tal-azzjoni tagħha għad-danni.

Fil-każijiet fejn dan il-ksur kien ġie kkonstatat minn deċiżjoni taċ-CNMC, dik il-qorti kellha tqis li seta' jiġi kkunsidrat li l-partijiet leżi kienu saru jafu b'din l-informazzjoni fil-mument tal-pubblikazzjoni tad-deċiżjoni taċ-CNMC fuq is-sit internet tagħha, indipendentement mill-kwistjoni dwar jekk din id-deċiżjoni kinitx kisbet natura definitiva. Skont din l-interpretazzjoni, l-azzjoni għad-danni mressqa minn CP kienet preskritta f'dan il-każ.

Il-Qorti Kummerċjali Nru 1 ta' Zaragoza rrilevat, madankollu, li kienet teżisti wkoll linja ġurisprudenzjali nazzjonali li abbażi tagħha t-terminu ta' preskrizzjoni applikabbli għall-azzjonijiet għad-danni għal aġir antikompetittiv ikkonstatat minn deċiżjoni taċ-CNMC li kienet is-suġġett ta' rikors għal annullament kien jibda jiddekorri biss mill-mument li fih din id-deċiżjoni tkun saret definitiva wara l-istħarriġ ġudizzjarju.

F'dawn iċ-ċirkustanzi, il-Qorti Kummerċjali Nru 1 ta' Zaragoza għamlet tliet domandi preliminari intiżi, essenzjalment, sabiex jiġi ċċarat jekk l-Artikolu 101 TFUE, moqri fid-dawl tal-prinċipju ta' effettività, u, jekk ikun il-każ, l-Artikolu 10(2) tad-Direttiva 2014/104⁴³ jipprekludux leġiżlazzjoni nazzjonali, kif interpretata mill-qorti nazzjonali kompetenti, li tipprovdli li, għall-finijiet tad-determinazzjoni tal-mument li minnu jibda jiddekorri t-terminu ta' preskrizzjoni applikabbli għall-azzjonijiet għad-danni għal ksur tar-regoli tal-kompetizzjoni wara deċiżjoni tal-awtorità tal-kompetizzjoni nazzjonali li tikkonstata ksur ta' dawn ir-regoli, jista' jiġi kkunsidrat li l-persuna li tqis ruħha leża tkun saret taf bl-informazzjoni indispensabbli li tippermettilha tressaq l-azzjoni tagħha għad-danni qabel ma din id-deċiżjoni tkun saret definitiva.

Il-kunsiderazzjonijiet tal-Qorti tal-Ġustizzja

Fl-ewwel lok, il-Qorti tal-Ġustizzja vverifikat l-applikabbiltà *ratione temporis* tal-Artikolu 10 tad-Direttiva 2014/104 għall-kawża prinċipali. Dan l-artikolu jipprovdli, fil-paragrafu 2 tiegħu, li t-termini ta' preskrizzjoni applikabbli għall-azzjonijiet għad-danni għall-ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni ma għandhomx jibdew jiddekorru qabel ma jkun waqaf dan il-ksur u qabel ma l-persuna li tkun għamlet it-talba saret taf jew jista' raġonevolment

⁴³ Direttiva 2014/104/UE tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tas-26 ta' Novembru 2014 dwar ċerti regoli li jirregolaw l-azzjonijiet għad-danni skont il-liġi nazzjonali għall-ksur tad-dispożizzjonijiet tal-liġi tal-kompetizzjoni tal-Istati Membri u tal-Unjoni Ewropea (ĠU 2014, L 349, p. 1).

jitqies li saret taf bl-informazzjoni indispensabbli għall-preżentata tal-azzjoni għad-danni tagħha.

Il-Qorti tal-Ġustizzja, sabiex setgħet tivverifika l-applikabbiltà ta' din id-dispożizzjoni għall-kawża prinċipali, eżaminat jekk, fid-data tal-iskadenza tat-terminu għat-traspożizzjoni tad-Direttiva 2014/104, jiġifieri fis-27 ta' Diċembru 2016, it-terminu ta' preskrizzjoni nazzjonali applikabbli għall-azzjoni għad-danni mressqa minn CP kienx skada.

Dwar dan il-punt, il-Qorti tal-Ġustizzja enfasizzat li, anki qabel id-data ta' skadenza tat-terminu għat-traspożizzjoni tad-Direttiva 2014/104, leġiżlazzjoni nazzjonali li tistabbilixxi d-data li minnha jibda jiddekorri t-terminu ta' preskrizzjoni applikabbli għall-azzjonijiet għad-danni għall-ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni, it-tul u l-modalitajiet tas-sospensjoni jew tal-interruzzjoni tiegħu kellha tiġi adattata għall-karatteristiċi speċifiċi tad-dritt tal-kompetizzjoni u għall-għanijiet tal-implimentazzjoni tar-regoli ta' dan id-dritt mill-persuni kkonċernati, sabiex ma tingiebx fix-xejn l-effettività sħiħa tal-Artikoli 101 TFUE u 102 TFUE.

Il-Qorti tal-Ġustizzja fakkret, barra minn hekk, li l-effett utli tal-projbizzjoni stabbilita fl-Artikolu 101(1) TFUE jiġi kompromess jekk ma jkunx possibbli għal kull persuna li titlob kumpens għad-dannu kkawżat lilha minn ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni. Għaldaqstant, kull persuna għandha d-dritt titlob kumpens għad-dannu mgarrab meta tkun teżisti rabta kawżali bejn l-imsemmi dannu u akkordju jew Prattika pprojbiti mill-Artikolu 101 TFUE.

Skont il-ġurisprudenza, l-eżerċizzju ta' dan id-dritt li jintalab kumpens isir prattikament impossibbli jew eċċessivament diffiċli jekk it-termini ta' preskrizzjoni jibdew jiddekorru qabel ma jkun intemm il-ksur u qabel ma l-persuna leża tkun saret taf jew tista' raġonevolment titqies li saret taf bl-informazzjoni indispensabbli għall-preżentata tal-azzjoni tagħha għad-danni, liema informazzjoni tinkludi l-eżistenza ta' ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni, l-eżistenza ta' dannu, ir-rabta kawżali bejn dan id-dannu u dan il-ksur kif ukoll l-identità tal-awtur tiegħu.

F'dan il-kuntest, mill-ispejgazzjonijiet ipprovduti mill-qorti tar-rinviju kien jirriżulta li deċiżjoni taċ-CNMC li kienet tikkonstata ksur tar-regoli tal-kompetizzjoni, li l-validità tagħha kienet giet ikkontestata b'mod ġudizzjarju, ma kellhiex natura vinkolanti għall-qorti adita b'azzjoni għad-danni wara din id-deċiżjoni. Għalhekk, il-persuna leża mill-ksur ikkonċernat ma setgħetx effettivament tinvoka l-imsemmija deċiżjoni insostenn tal-azzjoni tagħha għad-danni. Minn dan isegwi li, peress li l-qorti adita bl-azzjoni għad-danni kienet marbuta bil-konstatazzjoni tal-eżistenza tal-ksur ikkonċernat biss meta din l-istess deċiżjoni kienet saret definittiva, il-persuna leża setgħet raġonevolment titqies li saret taf bl-informazzjoni indispensabbli għall-preżentata tal-azzjoni tagħha biss meta d-deċiżjoni taċ-CNMC kienet saret definittiva wara l-istħarriġ ġudizzjarju. Għaldaqstant, it-terminu ta' preskrizzjoni tal-azzjoni għad-danni tal-persuna leża ma setax jibda jiddekorri qabel id-data li fiha din id-deċiżjoni kienet saret definittiva.

B'dan premiss, il-Qorti tal-Ġustizzja rrilevat, barra minn hekk, li l-kundizzjoni dwar l-għarfien tal-informazzjoni indispensabbli għall-preżentata ta' azzjoni għad-danni wara deċiżjoni ta' awtorità tal-kompetizzjoni nazzjonali teżiġi mhux biss li din id-deċiżjoni tkun saret definittiva, iżda wkoll li din l-informazzjoni li tirriżulta mid-deċiżjoni definittiva tkun saret pubblika b'mod xieraq. Għal dan l-għan, is-sentenza li tikkonferma definittivament id-deċiżjoni tal-awtorità tal-kompetizzjoni nazzjonali għandha tiġi ppubblikata uffiċjalment, għandha tkun liberament aċċessibbli mill-pubbliku ġenerali u d-data tal-pubblikazzjoni tagħha għandha tirriżulta b'mod ċar minnha.

Fid-dawl tal-kunsiderazzjonijiet preċedenti, il-Qorti tal-Ġustizzja fakkret li, fil-kawża prinċipali, CP kien ippreżenta l-azzjoni tiegħu għad-danni f'Marzu 2023 wara deċiżjoni ta' CNMC li kienet saret definittiva fir-rigward ta' Nissan wara sentenza tat-Tribunal Supremo. Peress li din is-sentenza kienet ingħatat biss fl-2021, seta' raġonevolment jitqies li, fid-data tal-iskadenza tat-terminu għat-traspożizzjoni tad-Direttiva 2014/104, jiġifieri fis-27 ta' Diċembru 2016, mhux biss it-terminu ta' preskrizzjoni applikabbli għall-azzjoni għad-danni mressqa minn CP ma kienx skada, iżda lanqas biss kien għadu beda jiddekorri.

Fit-tieni lok, il-Qorti tal-Ġustizzja qieset li l-kontenut tal-paragrafu 2 tal-Artikolu 10 tad-Direttiva 2014/104 jirrifletti, fir-rigward tad-determinazzjoni tal-mument li minnu jibda jiddekorri t-terminu ta' preskrizzjoni, essenzjalment, il-ġurisprudenza tagħha dwar l-Artikoli 101 TFUE u 102 TFUE kif ukoll il-prinċipju ta' effettività.

Għaldaqstant, il-Qorti tal-Ġustizzja kkonstatat li l-kunsiderazzjonijiet tagħha dwar il-bidu tad-dekorrenza tat-terminu ta' preskrizzjoni tal-azzjonijiet għad-danni għal ksur tar-regoli tal-kompetizzjoni qabel id-dhul fis-seħh tad-Direttiva 2014/104 kienu applikabbli wkoll għall-interpretazzjoni tal-Artikolu 10(2) tal-imsemmija direttiva.

F'dawn iċ-ċirkustanzi, il-Qorti tal-Ġustizzja rrispondiet għad-domandi magħmula li l-Artikolu 101 TFUE, moqri fid-dawl tal-prinċipju ta' effettività, u l-Artikolu 10(2) tad-Direttiva 2014/104 kellhom jiġu interpretati fis-sens li jipprekludu leġiżlazzjoni nazzjonali, kif interpretata mill-qrati nazzjonali kompetenti, li tipprovdi li, għall-finijiet tad-determinazzjoni tal-mument li minnu jibda jiddekorri t-terminu ta' preskrizzjoni applikabbli għall-azzjonijiet għad-danni għal ksur tar-regoli tal-kompetizzjoni wara deċiżjoni tal-awtorità tal-kompetizzjoni nazzjonali li tikkonstata ksur ta' dawn ir-regoli, jista' jiġi kkunsidrat li l-persuna li tqis ruħha leża saret taf bl-informazzjoni indispensabbli li tippermettilha tressaq l-azzjoni tagħha għad-danni qabel ma din id-deċiżjoni tkun saret definittiva.

VI. Modalitajiet għall-eżerċizzju tad-dritt għal kumpens quddiem il-qorti nazzjonali – Osservanza tal-prinċipji ta' ekwivalenza u ta' effettività

Sentenza tat-28 ta' Jannar 2025, (Awla Manja) ASG 2 (C-253/23, [EU:C:2025:40](#))

“Rinviju għal deċiżjoni preliminari – Kompetizzjoni – Artikolu 101 TFUE – Direttiva 2014/104/UE – Azzjonijiet għad-danni minhabba l-ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni – Punt 4 tal-Artikolu 2 – Kunċett ta' 'azzjoni għad-danni' – Artikolu 3(1) – Dritt għal kumpens sħiħ għad-dannu mġarrab – Trasferiment ta' krediti għad-danni lil fornitur ta' servizzi legali – Dritt nazzjonali li jipprekludi r-rikonossiment tal-locus standi ta' tali fornitur għall-irkupru kollettiv ta' dawn il-krediti – Artikolu 4 – Prinċipju ta' effettività – L-ewwel paragrafu tal-Artikolu 47 tal-Karta tad-Drittijiet Fundamentali tal-Unjoni Ewropea – Dritt għal protezzjoni ġudizzjarja effettiva”

Fir-rigward tal-modalitajiet ta' eżerċizzju tal-azzjonijiet għad-danni għall-ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni, il-Qorti tal-Ġustizzja fakkret li, sa fejn dawn il-modalitajiet ma humiex irregolati mid-Direttiva 2014/104, huma l-Istati Membri li għandhom jistabbilixxuhom fl-osservanza tal-prinċipji ta' ekwivalenza u ta' effettività.

Fl-2009, l-awtorità tal-kompetizzjoni Ġermaniża adottat deċiżjoni dwar l-impenji li jirrigwardaw b'mod partikolari l-Land ta' Nordrhein-Westfalen u li jikkonċernaw akkordju dwar il-prezzijiet fis-settur tal-injam tond.

Peress li grupp ta' seġeriji stabbiliti fil-Ġermanja, fil-Belġju u fil-Lussemburgu qiesu li kienu garrbu dannu minhabba l-akkordju inkwistjoni, huma ttrasferixxew id-drittijiet tagħhom għal kumpens lil fornitur ta' servizzi legali, li adixxa lil-Landgericht Dortmund (il-Qorti Reġjonali ta' Dortmund, il-Ġermanja) b'azzjoni kollettiva għad-danni f'ismu stess, iżda għan-nom tagħhom. Madankollu, skont interpretazzjoni ġurisprudenzjali tal-leġiżlazzjoni Ġermaniża applikabbli, tali azzjoni kollettiva ma kinitx ammessa fil-qasam tal-kumpens għad-dannu kkawżat minn ksur preżunt tad-dritt tal-kompetizzjoni.

Il-qorti tar-rinviju qieset madankollu li l-azzjoni kollettiva għall-irkupru kienet l-uniku rimedju legali previst mid-dritt Ġermaniż li jippermetti li tiġi żgurata l-implimentazzjoni effettiva tad-dritt għal kumpens f'kawżi dwar akkordji.

F'dan il-kuntest, hija għamlet tliet domandi preliminari intiżi, essenzjalment, sabiex tkun taf jekk id-dritt nazzjonali setax jeskludi, fil-kontenzjuż li jaqa' taħt id-dritt tal-kompetizzjoni, l-azzjoni kollettiva għall-irkupru, meta l-assenza ta' rimedju legali ekwivalenti kienet tirrendi prattikament impossibbli jew eċċessivament diffiċli l-eżerċizzju ta' azzjoni għad-danni, b'mod partikolari għal danni ta' ammont żgħir li jikkonċernaw numru kbir ta' persuni leżi.

Il-kunsiderazzjonijiet tal-Qorti tal-Ġustizzja

Il-Qorti tal-Ġustizzja eżaminat jekk id-dritt tal-Unjoni jipprekludix l-interpretazzjoni ta' leġiżlazzjoni nazzjonali li jkollha l-effett li tipprekludi lill-persuni allegatament leżi minn ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni milli jittrasferixxu d-drittijiet tagħhom għal kumpens lil fornitur ta' servizzi legali sabiex dan tal-aħħar jinvokahom, b'mod kollettiv, fil-kuntest ta' azzjoni għad-danni "awtonoma", jiġifieri azzjoni għad-danni li ma ssegwix deċiżjoni definittiva u vinkolanti, b'mod partikolari f'dak li jirrigwarda l-istabbiliment tal-fatti, ta' awtorità tal-kompetizzjoni li tikkonstata tali ksur (azzjoni msejja "stand-alone").

Il-Qorti tal-Ġustizzja osservat li d-Direttiva 2014/104 ma tinkludi ebda obbligu għall-Istati Membri li jistabbilixxu mekkaniżmu ta' azzjoni kollettiva għall-irkupru, bħal dak li kien inkwistjoni fil-kawża prinċipali, u lanqas ma tirregola l-kundizzjonijiet ta' validità ta' trasferiment mill-persuna leża, fil-perspettiva ta' tali azzjoni kollettiva, tad-dritt tagħha għal kumpens għad-dannu kkawżat minn ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni. Konsegwentement, kemm l-istabbiliment ta' tali mekkaniżmu kif ukoll il-kundizzjonijiet ta' validità ta' tali trasferiment jaqgħu taħt il-modalitajiet ta' eżerċizzju ta' dan id-dritt għal kumpens, li ma humiex irregolati mid-Direttiva 2014/104, iżda jaqgħu taħt l-ordinament ġuridiku intern ta' kull Stat Membru, fl-osservanza tal-prinċipji ta' ekwivalenza u ta' effettività.

F'dan il-każ, il-qorti tar-rinviju kellha dubji dwar il-konformità mal-prinċipju ta' effettività kif ukoll mad-dritt għal protezzjoni ġudizzjarja effettiva ta' interpretazzjoni ġurisprudenzjali tad-dritt nazzjonali li kienet tipprekludi lill-persuni li jqisu ruħhom leżi minn ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni milli jirrikorru għall-azzjoni kollettiva għall-irkupru.

Il-Qorti tal-Ġustizzja qieset, f'dan ir-rigward, li l-interpretazzjoni tad-dritt Ġermaniż li teskludi l-azzjoni kollettiva għall-irkupru għal dannu li jirriżulta minn ksur tad-dritt tal-kompetizzjoni kienet tmur kontra d-dritt tal-Unjoni biss jekk il-qorti tar-rinviju kellha tikkonkludi li, minn naħa, il-mekkaniżmi kollettivi l-oħra previsti mid-dritt nazzjonali ma kinux jippermettu li jiġi invokat b'mod effettiv id-dritt għal kumpens tal-persuni leżi u, min-naħa l-oħra, il-kundizzjonijiet għall-eżerċizzju ta' azzjoni individwali previsti mid-dritt nazzjonali kienu jirrendu impossibbli jew eċċessivament diffiċli l-eżerċizzju ta' dan id-dritt għal kumpens u b'hekk kienu jippreġudikaw id-dritt tagħhom għal protezzjoni ġudizzjarja effettiva.

Madankollu, il-Qorti tal-Ġustizzja ppreċiżat li l-ispejjeż proċedurali inerenti għal azzjoni individwali għad-danni ma kinux jippermettu li jiġi konkluż waħedhom li l-eżerċizzju tad-dritt għal kumpens kien isir Prattikament impossibbli jew eċċessivament diffiċli fil-kuntest ta' tali azzjoni. Sabiex tkun tista' tasal għal din il-konklużjoni, il-qorti tar-rinviju kellha fil-fatt tidentifika elementi konkreti tad-dritt nazzjonali li kienu jostakolaw l-eżerċizzju ta' dawn l-azzjonijiet individwali.

Il-Qorti tal-Ġustizzja ziedet li, jekk l-imsemmija qorti kellha tikkonstata li l-azzjoni kollettiva għall-irkupru kienet tikkostitwixxi, fil-kawża prinċipali, l-uniku rimedju proċedurali li kien jippermetti lis-segeriji kkonċernati jinvokaw b'mod effettiv id-dritt tagħhom għal kumpens, tali konstatazzjoni kienet tkun bla ħsara għall-applikazzjoni tad-

dispożizzjonijiet nazzjonali li jirregolaw l-attività tal-fornituri ta' servizzi legali sabiex, b'mod partikolari, tiġi ggarantita l-kwalità ta' dawn is-servizzi kif ukoll in-natura oġġettiva u proporzjonata tar-remunerazzjonijiet ta' tali fornituri, u sabiex jiġu evitati l-kunflitti ta' interessi u l-aġir proċedurali abbużiv.

Fl-aħħar nett, fir-rigward tal-konsegwenzi li kellhom jinsiltu mill-konstatazzjoni eventwali, mill-qorti tar-rinviju, ta' nuqqas ta' konformità tad-dispożizzjonijiet nazzjonali inkwistjoni mad-dritt għal protezzjoni ġudizzjarja effettiva, din il-qorti kellha qabelxejn tiddetermina, billi tiegħu inkunsiderazzjoni d-dritt nazzjonali kollu u billi tapplika metodi ta' interpretazzjoni rrikonoxxuti minnu, jekk kienx possibbli għaliha li tagħti lid-dispożizzjonijiet rilevanti interpretazzjoni konformi mar-rekwiżiti tad-dritt tal-Unjoni, mingħajr madankollu ma twettaq interpretazzjoni *contra legem* ta' dawn id-dispożizzjonijiet. Kien biss jekk ebda interpretazzjoni konformi ma kienet tirriżulta possibbli li l-imsemmija dispożizzjonijiet kellhom jiġihallew mhux applikati mill-qorti tar-rinviju.

IL-QORTI TAL-ĠUSTIZZJA
TAL-UNJONI EWROPEA

Direttorat għar-Riċerka u għad-Dokumentazzjoni

Marzu 2026